

BULGARİSTAN'IN COĞRAFI – JEOPOLİTİK KONUMU VE YANSIMALARI

*Emin ATASOY**

ÖZET

Bulgaristan her şeyden önce kalabalık Türk ve Müslüman nüfus kitlelerine sahip olan bir Balkan ve Karadeniz ülkesi olarak Türkiye'nin asırlar boyu en eski komşularından biridir. Fakat ne yazık ki Türkiye jeopolitiği açısından önem taşıyan bu ülke ile ilgili coğrafi çalışmaların sayısı çok yetersizdir. Bu çalışmada bir yandan komşumuz Bulgaristan'ın sınır özellikleri ve kısa tarihsel gelişimi irdelenmiş, diğer yandan da bu Balkan ülkesinin coğrafi ve jeopolitik konumunun avantaj ve dezavantajları tartışılmıştır. Yapılan çalışmanın öncelikli amacı bir yandan tarihi ve kültürel bağlarımız olan bu komşu ülkenin iç sorunlarını irdelemek, diğer yandan da coğrafi ve jeopolitik konum özelliklerini tartışarak, gereken sonuçları elde etmektir.

Anahtar Kelimeler: *Bulgaristan, Coğrafi Konum, Jeopolitik Konum.*

ABSTRACT

Geographical-Geopolitical Location Of Bulgaria And Its Reflections

Bulgaria is one of the oldest neighbors of Turkey through ages as a Balkan and Black Sea country which has crowded Turkish and Muslim population. But, unfortunately, geographical studies about this country that has importance in the sense of Turkey's geopolitics are very insufficient. In this study, both features and short historical development of border of Bulgaria and advantages and disadvantages of geographical and geopolitical location of this Balkan country were discussed. Aim of this study both to investigate internal problems of this neighbor country to which we have historical and cultural relationships and to discuss its national geographical risks.

Key Words: *Bulgaria, Geographical location, Geopolitic location.*

* Yrd.Doç. Dr.; Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü Öğretim Üyesi.

Giriş

NATO, AB ve KEİB üyesi olan Bulgaristan hem Karadeniz, hem Tuna, hem Balkan, hem de Slav-Ortodoks devleti olan dünyanın tek ülkesidir. Avrupa kıtasının güneydoğusunda yer alan Bulgaristan, Balkan yarımadasının orta ve doğu kesimlerini kapsamaktadır. Ülke kuzeyden Romanya, batıdan Sırbistan, güneybatıdan Makedonya, güneyden Yunanistan, güneydoğudan Türkiye ve doğudan Karadeniz ile çevrilidir. Böylece Bulgaristan'ın beş farklı ülke ile kara sınırı ve Karadenizle de bir deniz sınırı olduğu anlaşılmaktadır. İşgal ettiği bu coğrafi konum ile Bulgaristan hem Asya ve Avrupa, hem de Balkan ve Ortadoğu ülkeleri arasında ulaşım ve ticaret bakımından bir köprü devlet konumunda olduğu gibi farklı dinlerin ve milletlerin, farklı politik ve kültürel kuşakların harmanlandığı bir jeokültürel ve jeopolitik pota görünümündedir. Avrupa Birliği'nin en yeni üyesi olan bu ülkenin işgal ettiği coğrafi alan Müslüman ve Hıristiyan medeniyetlerinin, doğunun ve batının, sosyalizmin ve kapitalizmin uzun dönem boyunca bazen kaynaştığı bazen çatıştığı jeopolitik gelgit sahnelerine benzetilebilir. XIII asırlık tarihi geçmişe sahip olan Bulgaristan, Avrupa'nın en köklü devletlerinden ve en eski kültürlerinden birine sahiptir.¹

¹ Bulgaristan jeopolitiği veya bu ülkenin iktisadi-siyasi-tarihi geçmişi ile ilgili aşağıdaki kaynaklara başvurulabilir:

- Grampton, R. J. Bulgaristan Tarihi, Jeopolitika Yayınları, İstanbul, 2007
- Çeçen, A. Türkiye ve Avrasya, Fark Yayınları, Ankara, 2006
- Kuyucuklu, N. Balkan Ülkeleri İktisadı 2: Bulgaristan, İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 3429, İstanbul, 1987
- Dayıoğlu, A. Toplama Kampından Meclise Bulgaristan'da Türk ve Müslüman Azınlığı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005
- Coşkun, B. D. Bulgaristan'la Yeni Dönem Soğuk Savaş Sonrası Ankara-Sofya İlişkileri, ASAM Yayınları, Ankara, 2001
- Özgür, N. Etnik Sorunların Çözümünde Hak ve Özgürlükler Hareketi, Der Yayınları, İstanbul, 1999
- Gruev, M. Mejdu Petolačkata i Polumesetsa Balgarite Müslümani i Političeskiyat Rejim (1944-1959), İK "KOTA", Sofya, 2003.
- Kalinova, E. ve Baeva, İ. Balgarskite Prehodi 1939-2005, İzdatelstvo Paradigma, Sofya, 2006.
- Lacoste, Y. Geopolitičeski Reçnik na Sveta, Knigoizdatelska Kašta Trud, Sofya, 2005
- Kut, Ş. Balkanlarda Kimlik ve Egemenlik, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2005
- Lesser, I. O. ve Fuller, G. E. Balkanlardan Batı Çin'e Türkiye'nin Yeni Jeopolitik Konumu, Alfa Yayınları, İstanbul, 2000

Yüzölçümü ve nüfus bakımından Romanya ve Yunanistan'dan sonra Balkan Yarımadası'nın en büyük ülkesi olan Bulgaristan'ın toplam yüzölçümü 110 994 km.² ve toplam nüfusu da 7,1 milyondur. Avrupa kıtasında demografik krizin en derin boyutlarda olduğu ülke konumundaki Bulgaristan'da ülke nüfusunun giderek azalması ciddi bir sorundur. Örneğin 1989 yılında ülke nüfusu 8,9 milyon iken postsosyalist dönemin getirdiği bazı olumsuz politik ve sosyo-ekonomik gelişmeler sonucunda, nüfus artışı dibe vurmuş, dış göçler artmış ve bunun sonucunda 2005 yılında toplam nüfusu 7,6 milyona azalmıştır. Daha da önemlisi, önümüzdeki yıllarda bu azalma trendi ve negatif nüfus artışının sürmesi beklendiği gibi, ciddi ulusal önlemler alınmadığı takdirde ülke nüfusunun 2050 yılında 4,5 – 5 milyona kadar azalması öngörülmektedir.²

Balkan yarımadasının adeta merkezinde yer alan Bulgaristan'ın tüm komşuları Balkan devletleri olduklarından dolayı bu ülke “Merkezi Balkan Ülkesi” olarak tanımlanabilir. Aynı zamanda sosyokültürel, tarihî ve demografik özellikleri ile Bulgaristan, en çok “Avrasya devleti” özelliği taşıyan ve oransal olarak en çok Müslüman nüfusuna sahip AB ülkesidir. Bu ülkede yaşayan 1 milyonu aşkın Müslüman ve 750 000 civarındaki Türk, Türkiye jeopolitiği açısından büyük önem taşımaktadır. Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü ve NATO üyesi olan Bulgaristan, 1 Ocak 2007'de AB üyesi olmuş ve Yunanistan'dan sonra Türkiye'nin ikinci AB komşusu olmuştur. Bugün Türkiye-Bulgaristan sınırında faaliyet gösteren üç sınır kapısı (özellikle Kapıkule) ile İstanbul-Filibe-Sofya-Belgrad eksenindeki ulaşım koridoru Türkiye ihracatının âdeta can damarını oluşturmaktadır. Bu nedenle ulaşım, dış turizm ve dış ticaret sektörlerinde bu komşu ülkenin Türkiye açısından stratejik önemi çok büyüktür.³

² Atasoy, E. (2007) “Postsosyalist Dönemde Bulgaristan'da Yaşanan Demografik Kriz ve Yansımaları”, Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl 8, Sayı 12, Bursa, s. 1-24

³ Atasoy, E. (2007) “Dinler Coğrafyası Işığında Bulgaristan'daki Dinsel Topluluklar”, Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, Cilt: VII, Sayı: 2, İmir, s. 58-59

1. Bulgaristan'ın Sınırları ve Özellikleri

Bulgaristan'ın toplam sınır uzunluğu 2245 km olup, bunlardan 1881 km'si kara sınırı, 686 km'si akarsu sınırı ve 378 km'si deniz sınırıdır.⁴ Doğu-batı istikametinde yaklaşık 450 km uzunluğunda ve kuzey-güney istikametinde yaklaşık 300 km genişliğinde büyük bir dikdörtgen biçiminde olan ülke Tuna nehrine olan 470 kilometrelik kıyısından dolayı bir Aşağı Tuna devletidir.⁵ Beş farklı ülke ile sınırdış olan Bulgaristan'ın en uzun kara sınırı Romanya (609 km) en kısa kara sınırı ise Makedonya (165 km) sınırındadır (Tablo 1). Bulgaristan en eski doğal sınırlarından biri olan Tuna sınırı 470 km uzunluğu ile ülkenin en uzun akarsu sınırındadır. Timok, Meriç, Tunca ve Rezve deresi Bulgaristan'ın diğer önemli akarsu sınırlarına örnek gösterilebilir.⁶

⁴ Bulgaristan'ın coğrafi konumu ve devlet sınırları ile ilgili aşağıdaki kaynaklara başvurulabilir:

- Lukanov, A. Bojinov, N. Dimitrov, S. Stranite v Sveta 2005-2006, Spravočnik, İzdatelstvo Gloriya Palas, Sofya, 2005, s. 11-13
- Doykov, V. Dermendjiev, A. Evropa Stopanska Geografiya, İzdatelstvo "Parnas", Sofya, 2000, s. 198-204
- Slaveykov, P. ve Zlatunova, D. Geografiya na Balgariya, İzdatelstvo Paradigma, Sofya, 2005, s. 17-24
- Pozdnyak, G. V. Polunkina, N. N. Atlas Mira, Federalnaya Slujba Geodeziya i Kartografi Rosii, PKO "Kartografiya", İzdatelskiy Dom "Oniks 21 Vek", Moskova, 2003, s. 54
- Sidorenkova, T. P. Atlas Mira Strani Mira v Kartah i Tsifrah, ZAO "Kompaniya "AST-PRESS", Moskova, 1999, s. 49
- Penin, R. Traykov, T. Sultanova, M. Geografiya na Balgariya Prirodna i Sotsialno-İkonomiçeska, İzdatelstvo "Bulvest 2000", Sofya, 2006, s. 6-14
- Donçev, D. Fiziçeska i İkonomiçeska Geografiya na Balgariya, İzdatelstvo "Slovo", Veliko Tarnovo, 1993
- Güner, İ. ve Ertürk, M., Kıtalar ve Ülkeler Coğrafyası, Nobel Yayın, Ankara, 2005, s. 46-51
- Özey, R. Dünya ve Ülkeler Coğrafyası, Aktif Yayınevi, İstanbul, 2001, s. 165
- Atalay, İ. Kıtalar ve Ülkeler Coğrafyası, META Basım, İzmir, 2007, s. 32-34
- Atasoy, E. Kıtalar ve Ülkeler Coğrafyası, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, 2003, s. 303-309
- Gözenç, S. Avrupa Ülkeler Coğrafyası, Çantay Kitabevi, İstanbul, 1998, s. 157-174
- Gümüüş, E. Eğitim Fakülteleri İçin Ülkeler Coğrafyası, Nobel Yayın, Ankara, 2004, s. 56-59

⁶ Slaveykov, P. ve Zlatunova, D. Geografiya na Balgariya, İzdatelstvo Paradigma, Sofya, 2005, s. 22-24

Tablo 1: Bulgaristan'ın Sınır Özellikleri ve Başlıca Sınır Kapıları⁷

Sınırdış Ülke	Sınır Uzunluğu (km)	Sınır Özellikleri	Sınır Kapısı Sayısı	Başlıca Sınır Kapıları
Türkiye	259	Kara Sınırı (133 km) ve Akarsu Sınırı (126 km)	3	Kapıkule – Kapitan Andreevo Hamzabey – Elhovo Dereköy – Malko Tarnovo
Romanya	609	Akarsu Sınırı (470 km) ve Kara Sınırı (139 km)	8	Vidin – Kalafat Oryahovo – Beket Ruşçuk – Giurgiu Silistre – Kılıraş Yovkovo – Negru Voda
Sırbistan	341	Kara Sınırı (315 km) ve Akarsu Sınırı (26 km)	6	Kula – Zayçar Dragoviştitsa – Bosilegrad Belogradçik – Knyajevats Bregovo - Negotin Kalotina – Dimitrovgrad
Makedonya	165	Kara Sınırı (165 km) ve Akarsu Sınırı (0 km)	3	Güleşevo – Kriva Palanka Stanke Lisiçkovo – Delçevo Zlatarevo – Strumitsa
Yunanistan	493	Kara Sınırı (429 km) ve Akarsu Sınırı (64 km)	3	Kulata - Sidirokastron Podkova – Komotini Svilengrad - Pendalofos

1945 - 1989 yılları arasındaki sosyalist dönemde Bulgaristan devleti sınırları dışarıdan gelenleri önleyici ve içeriden dışarı çıkmak isteyenler için engelleyici bir görev üstlenmişlerdi. Bu nedenle bu dönemdeki sosyalist ülkeler “demir perde ülkeler” olarak adlandırılırdı. Bir başka anlatımla sosyalist dönemde mevcut olan “soğuk savaş” ve sosyalist blok ile kapitalist dünya arasındaki rekabet ve kutuplaşma, bir yandan devlet sınırlarının jeopolitik önemini arttırmakta, diğer yandan da Bulgaristan gibi ülkelerin kendi içine kapanmalarına ve uygar dünyadan kopmalarına neden olmuştur. Bu dönemde devlet sınırlarının bir bariyer, bir kalkan olarak kullanılması, bir yandan Bulgaristan ile Batı Avrupa ülkeleri arasındaki sosyo-kültürel ve ekonomik ilişkilerin durma noktasına gelmesine neden olmuş, diğer yandan da sınır bölgelerin ıssızlaşmasına (insansızlaşmasına) ve yoksullaşmasına yol açmıştır. 1989'dan sonraki postsosyalist dönemde devlet sınırları görev ve işlev değişimine uğramış ve “ayırıcı-engelleyici” özelliğini terk edip, “bütünleştirici-birleştirici” özelliğine kavuşmuşlardır. Bugün Bulgaristan bütün komşu ülkeler ile yoğun ekonomik, kültürel ve siyasal ilişkilerini

⁷ Penin, R. Sultanova, M. Boyadjiev, V. Traykov, T. Geografiya i İkonomika za Deseti Klas, İzdatelstvo Bulvest 2000, Sofiya, 2005, s. 12; Lukanov, A. Bojinov, N. Dimitrov, S. Stranite v Sveta 2005-2006, Spravoçnik, İzdatelstvo Gloriya Palas, Sofya, 2005, s. 11

sürdürmekte ve bu yoğun talebi karşılamak için yeni sınır kapıları inşa etmektedir. Aşağıdaki satırlarda, önce Bulgaristan'ın kara komşusu olan beş ülkenin sınır özellikleri irdelenmiş, daha sonra ise bu ülkenin coğrafi ve jeopolitik konum özellikleri tartışılmıştır.

1.1. Bulgaristan – Türkiye Sınırı⁸

Bulgaristan güneyden NATO, Akdeniz ve Balkan ülkeleri olan Türkiye ve Yunanistan ile çevrilidir. Toplam 259 kilometre uzunluğundaki Bulgaristan–Türkiye sınırınının 133 km'si kara sınırı ve 126 km'si akarsu sınırındadır. Türkiye ile Bulgaristan arasındaki sınır, 1912-1913 Balkan Savaşı ile tespit edilmiş ve 24 Temmuz 1923 Lozan Antlaşması ile tasdik edilmiştir.⁹ Bu sınır en doğuda Rezve deresini ağız kısmında başlar, batıya doğru uzanarak Rezve deresi¹⁰ vadisini takip eder, daha sonra Istranca ve Derbent dağ kütlelerini aşarak, Tunca ırmağına ulaşır. Kapıkule sınır kapısında, yani Meriç vadisinde Bulgaristan–Türkiye sınırı en batıdaki noktasına ulaşır.

Bulgaristan–Türkiye sınırında üç önemli sınır kapısı faaliyet göstermektedir: Edirne il sınırları içindeki Kapıkule - Kapitan Andreevo sınır kapısı, yine Edirne il sınırları içindeki Hamzabey–Elhovo sınır kapısı ve Kırklareli il sınırları içindeki Dereköy–Malko Tarnovo sınır kapısı. Ortadoğu ve Hazar ülkelerini Orta ve Batı Avrupa ülkelerine bağlayan Kapıkule sınır kapısı hem trafik yoğunluğu, hem de ticari ilişkiler bakımından Türkiye'nin en işlek sınır kapısıdır. Kapıkule sınır kapısındaki yoğun ithâlât-ihracat ilişkileri, onu Avrupa kıtasının en işlek sınır kapılarından birisi durumuna getirmiştir. Bulgaristan–Türkiye sınırı iki önemli karayolu güzergâhı, bir doğal gaz boru hattı, bir uluslararası elektrik hattı ve bir demiryolu hattı tarafından kesilir. Kuzey-güney istikametinde uzanan ve Köstence–Varna–Burgaz–Dereköy ile İstanbul'u birbirlerine bağlayan karayolunun her iki ülke tarafından genişletme ve modernizasyon çalışmaları devam etmektedir. Önümüzdeki yıllarda Kapıkule sınır kapısının

⁸ Slaveykov, P. ve Zlatunova, D. Geografiya na Balgariya, İzdatelstvo Paradigma, Sofya, 2005, s. 23-24; Hristova, N, Milkova, K. Kostadinova, İ. Geografiya i İkonomika za Deseti Klas, İzdatelstvo Trud – Prozorets – Profeta, Sofya, 2001, s. 10-12; Penin, R. Traykov, T. Sultanova, M. Geografiya na Balgariya Prirodna i Sotsialno-İkonomiçeska, İzdatelstvo “Bulvest 2000”, Sofya, 2006, s. 11-14; Penin, R. Traykov, T. Sultanova, M. Boyadjiev, V. Geografiya za Deseti Klas, İzdatelstvo “Bulvest 2000”, Sofya, 2005, s. 12-13

⁹ Özey, R. Dünya ve Türkiye Ölçeğinde Siyasi Coğrafya, Aktif Yayınevi, İstanbul, 1999, s. 197 - 198

¹⁰ Rezve deresine Bulgarlar “Rezovska Reka” derler.

yoğun yükünü hafifletmek amacıyla Dereköy ve Hamzabey sınır kapılarının da aktif çalışması beklenmektedir.

1.2. Bulgaristan – Yunanistan Sınırı¹¹

Meriç vadisi ve Kapitan Andreevo kasabasından başlayan Bulgaristan-Yunanistan sınırı, güneybatıya uzanarak Arda vadisini aşmakta ve batıya uzanarak Rodop dağlarının güney eteklerini takip ederek önce Dospat ve Mesta sonra Struma vadilerini aşarak Belasitsa dağ kütesinin su bölümü çizgisini takip ederek Tumba zirvesinde Makedonya sınırına ulaşarak son bulur. Çok engebeli ve dağlık bir araziye takip eden bu sınır bazı büyük akarsu vadileri (Dospat, Mesta, Struma vb.) ile parçalanmış olduğundan dolayı kuzey-güney istikametindeki bu akarsu vadileri Bulgaristan ile Yunanistan arasındaki kara ve demiryolu koridorlarının da kuzey-güney istikametinde uzanmalarına neden olmuştur. Toplam uzunluğu 493 km olan bu sınırın 429 km'si kara sınırı ve 64 km'si akarsu sınırı özelliği göstermektedir.

Meriç, Struma ve Mesta vadilerinin Ege denizine açılmasından dolayı Yunanistan sınırının hem Bulgaristan jeopolitiği ve jeoekonomisi açısından, hem de iklim olayları, tarım ve turizm faaliyetleri açısından büyük işlev ve önemi vardır. Bu vadilerden gelen nemli ve sıcak hava kütlelerinin güney Bulgaristan'a sokulması ile çok sınırlı da olsa ülke Akdeniz makroklima kuşağının etkisine girmektedir. Ayrıca Polonya, Rusya, Ukrayna, Romanya gibi Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin, Ege ve Akdeniz havzalarına ulaşmaları açısından da bu sınır stratejik bir öneme sahiptir. Bulgaristan-Yunanistan sınırında üç sınır kapısı faaliyet göstermekte, iki yeni sınır kapısı da yakın gelecekte hizmete açılması beklenmektedir.

Dimitrovgrad–Svilengrad–Dimotika demiryolu ile Sofya–Kula–Selanik demiryolu Bulgaristan–Yunanistan sınırını aşan iki demiryolu hattını oluşturmaktadır. Struma vadisinde yer alan ve Sofya–Kula–Selanik hattında uzanan ulaşım güzergâhı Bulgaristan ile Yunanistan arasındaki en işlek koridoru oluşturur, çünkü bu koridorda hem işlek bir karayolu hem de işlek bir demiryolu faaliyet göstererek, başkent Sofya'yı Ege denizinin en büyük limanlarından biri olan Selanik'e bağlamaktadır. Özellikle Bulgaristan'ın 1

¹¹ Slaveykov, P. ve Zlatunova, D. Geografiya na Balgariya, İzdatelstvo Paradigma, Sofya, 2005, s. 23-24; Hristova, N, Milkova, K. Kostadinova, İ. Geografiya i İkonomika za Deseti Klas, İzdatelstvo Trud – Prozorets – Prosfeta, Sofya, 2001, s. 10-12; Penin, R. Traykov, T. Sultanova, M. Geografiya na Balgariya Prirodna i Sotsialno-İkonomiçeska, İzdatelstvo “Bulvest 2000”, Sofya, 2006, s. 11-14; Penin, R. Traykov, T. Sultanova, M. Boyadjiev, V. Geografiya za Deseti Klas, İzdatelstvo “Bulvest 2000”, Sofya, 2005, s. 12-13

Ocak 2007'de AB'ye üye olmasından sonra bir yandan Yunanistan ile ticari ve turizm ilişkileri yoğunlaşmış, diğer yandan da binlerce Bulgar ailesi çalışmak ve geçimini sağlamak için güney komşusuna akın ederek sınır kapılarında o güne kadar görülmemiş bir yoğunluğun yaşanmasına neden olmuştur. Bugün Yunanistan'da 200 000'den fazla Bulgar vatandaşının çalıştığı ve yaşadığı tahmin edilmektedir. Yakın dönemde Gotse Delçev-Makaza-Drama karayolunun ve Kırdjali-Podkova-Gümülcine demiryolunun faaliyete geçmesi ile iki ülke arasındaki sınır ilişkilerinin daha da yoğunlaşması beklenmektedir. Ayrıca, Rusya, Bulgaristan ve Yunanistan cumhurbaşkanlarının katılımı ile Rusya kaynaklı petrolerin Burgaz limanına taşınarak buradan Burgaz-Dedeğaç petrol boru hattı ile Ege denizine ulaştırılması projesi imzalanmıştır. Bulgaristan-Yunanistan topraklarından geçerek, İstanbul ve Çanakkale boğazları ile Türkiye'yi dışlayan bu petrol boru hattının önümüzdeki 3-4 yıl içinde faaliyete geçmesi beklenmektedir.

1.3. Bulgaristan – Romanya Sınırı¹²

Uzunluk olarak, Bulgaristan kara sınırlarının yaklaşık %30'unu Romanya sınırı oluşturmaktadır. Bu sınırın toplam uzunluğu 609 km olup, bunlardan 470 km'si nehir sınırı ve 139 km'si kara sınırıdır. Romanya sınırı Bulgaristan'ın en uzun ve aşılması en kolay sınırıdır. En batıda Timok ırmağının Tuna nehrine döküldüğü yer ile en doğuda Silistre kentinin olduğu yer arasında uzanan 470 km'lik Tuna nehir sınırı Bulgaristan'ın en eski ve en az değişen doğal sınırıdır. Tuna nehir yatağında çok sayıda ada ve adacık olup, bunlardan yaklaşık 50'si Bulgaristan'a aittir. Belene adası 41 km²'lik alanı ile Bulgaristan sınırları içinde kalan en büyük Tuna adası olup, diğer adalar arasında Bogdan, Bliznatsi ve Vardim büyük yüzölçümleri ile dikkat çekmektedirler. Tuna üzerinde yer alan Vidin, Oryahovo ve Rusçuk, Bulgaristan ile Romanya arasındaki en işlek sınır kapılarıdır.

Bulgaristan açısından bir sınır nehir olan Tuna, hem enerji üretimi, ulaşım, turizm ve ticaret açısından, hem de sulama, balıkçılık ve tarım faaliyetleri açısından bu ülke için çok büyük önem taşımaktadır. 1992 yılında Ren-Main-Tuna nehir sistemlerinin kanallar vasıtası ile bağlanarak, Kuzey Deniz ile Karadeniz havzaları arasında uzunluğu 3500 km olan yeni bir su ulaşım güzergahı ortaya çıkmıştır. Böylece Bulgaristan için yeni

¹² Slaveykov, P. ve Zlatunova, D. Geografiya na Balgariya, İzdatelstvo Paradigma, Sofya, 2005, s. 23-24; Hristova, N, Milkova, K. Kostadinova, İ. Geografiya i İkonomika za Deseti Klas, İzdatelstvo Trud – Prozorets – Prosfeta, Sofya, 2001, s. 10-12; Penin, R. Traykov, T. Sultanova, M. Geografiya na Balgariya Prirodna i Sotsialno-İkonomičeska, İzdatelstvo “Bulvest 2000”, Sofya, 2006, s. 11-14; Penin, R. Traykov, T. Sultanova, M. Boyadjiev, V. Geografiya za Deseti Klas, İzdatelstvo “Bulvest 2000”, Sofya, 2005, s. 12-13

jeoekonomik, jeopolitik ve ulaşım alternatifleri doğmuştur. Tuna vadisinin güney yakasında yer alan Rusçuk (Ruse), Vidin, Lom, Sviştov, Silistra gibi liman kentleri hem sanayi ve turizm, hem de ulaşım açısından Bulgaristan'ın Orta ve Batı Avrupa ülkelerine açılan ticaret kapılarıdır. Kozloduy Nükleer Tesisinin faaliyete geçmesi, ayrıca Rusçuk ve Vidin'de açılan serbest ticaret bölgeleri Tuna'nın iktisadi önemini daha da arttırmıştır. Bugün Rusçuk ile Giurgiu arasındaki devasa boyutlarındaki köprü Bulgaristan ile Romanya arasında yer alan tek Tuna nehri köprüsü özelliğini taşısa da, Vidin ile Kalafat kentleri arasındaki ikinci köprünün inşası sürmekte ve çok yakın bir zamanda faaliyete geçmesi beklenmektedir. Ayrıca Silistre ile Kılıraş, Rusçuk ile Giurgiu, Vidin ile Kalafat, Oryahovo ile Beket kentleri arasında feribot bağlantıları sürmektedir.

Bulgaristan ile Romanya arasındaki 139 km'lik kara sınırı en batıda Silistre kenti ile doğuda Karadeniz kıyısındaki Kartal burnu arasında uzanmaktadır. Ayrıca Silistre, Yovkovo ve Durankulak adlarında 3 sınır kapısı Bulgaristan ile Romanya arasındaki ulaşım ve ticari bağlantıları sağlamaktadır. Ülkenin kuzeydoğusunda yer alan bu engebesiz sınır Tuna nehri ile Karadeniz arasında yer alıp Dobruca bölgesini ikiye bölerek, Kuzey Dobruca'nın Romanya'da Güney Dobruca'nın ise Bulgaristan'da yer almasına neden olmaktadır. Bir uluslararası gaz boru hattı, bir uluslararası elektrik dağıtım hattı, bir de demiryolu hattı bu sınırı aşarak Ukrayna-Romanya-Bulgaristan arasındaki en kısa ulaşım güzergahını oluşturmaktadır.

Bulgaristan ile Romanya arasındaki 139 km'lik kara sınırını 4-5 önemli karayolu ve bir demiryolu hattı kesmektedir. Kuzey-güney istikametinde uzanan ve Köstence-Varna-Burgaz-Dereköy ile İstanbul'u birbirlerine bağlayan uluslararası öneme sahip karayolu, Rusya-Ukrayna-Romanya-Bulgaristan-Türkiye arasında en kısa ve en işlek ulaşım kanalıdır. Dobriç-Kardam-Tulça demiryolu hattı ise Bulgaristan ile Romanya arasında faaliyet gösteren tek demiryoludur.

1.4. Bulgaristan – Sırbistan Sınırı¹³

Yugoslavya'nın parçalanmasına kadar batıdan bir tek bu ülke ile Bulgaristan kara sınırına sahip iken, bu ülkenin parçalanmasından sonra

¹³ Slaveykov, P. ve Zlatunova, DGeografiya na Balgariya, İzdatelstvo Paradigma, Sofya, 2005, s. 23-24; Hristova, N, Milkova, K. Kostadinova, İ. Geografiya i İkonomika za Deseti Klas, İzdatelstvo Trud – Prozorets – Prosfeta, Sofya, 2001, s. 10-12; Penin, R. Traykov, T. Sultanova, M. Geografiya na Balgariya Prirodna i Sotsialno-İkonomiçeska, İzdatelstvo "Bulvest 2000", Sofya, 2006, s. 11-14; Penin, R. Traykov, T. Sultanova, M. Boyadjiev, V.) Geografiya za Deseti Klas, İzdatelstvo "Bulvest 2000", Sofya, 2005, s. 12-13

Sırbistan ve Makedonya Bulgaristan'ın yeni batı komşuları olmuşlardır. Hem Sırbistan hem de Bulgaristan Slav ve Ortodoks ülkeler olduklarından dolayı, kardeş devletler olarak aralarında çok iyi dostluk ilişkileri geliştirmeleri gerekirken, tarihten gelen ihanetler ve savaşlar sonucunda karşılıklı güvensizlik ve düşmanlıklara kendilerini teslim etmişlerdir. Bu nedenle sınırın iki yakasında yoğun bir ticaret ve ulaşım trafiği olmamasından dolayı, her iki ülkenin sınır kuşakları seyrek nüfuslu, yetersiz alt yapı ve sosyal donanımları olan geri kalmış yörelerden oluşmaktadır.

Bulgaristan ile Sırbistan arasındaki kara sınırı 341 km uzunluğunda olup engebeli ve farklı karakterdeki jeomorfolojik oluşumların egemen olduğu “renkli” bir topoğrafyayı takip etmektedir. Erma, Nişava ve Timok ırmaklarının oluşturduğu vadilerle parçalanmış bu sınır, Milevska, Ruy, Zavalska dağ kütlelerini aştıktan sonra Balkan Sıradağlarına (Stara Planina) ulaşmaktadır. Balkan dağları boyunca kuzeye doğru uzanan sınır çizgisi Timok vadisini takip ederken 26 km’lik akarsu sınırı oluşturduktan sonra Tuna nehri yatağında son bulur.

Bulgaristan ile Sırbistan arasında altı sınır kapısı faaliyet göstermektedir. Bunlar arasında Kula-Zayçar, Dragoviştitsa-Bosilegrad, Belogradçik-Knyajevats, Bregovo-Negotin, Kalotina-Dimitrovgrad en önemli olanlardır. Fakat Batı ve Orta Avrupa ülkelerini Balkan ve Ortadoğu ülkelerine bağlayan Belgrad-Niş-Sofya-İstanbul eksenli uluslararası karayolu ve uluslararası demiryolu üzerindeki Kalotina sınır kapısı Bulgaristan’ın Batı ve Orta Avrupa ülkelerine açılan en işlek ve en önemli sınır kapısıdır. Sırbistan ile Bulgaristan arasındaki ticaret ve ulaşım ilişkilerinin modernleştirilmesi amacı ile Niş ile Sofya arasında yeni bir otoban yapılmasına karar verilmiş olsa da, ne zaman faaliyete geçeceği henüz belli değildir. Kula ile Zayçar, Dragoviştitsa ile Bosilegrad, Tran ile Klisura, Bregovo ile Negotin arasındaki sınır kapıları çok eski ve yetersiz olup, çok düşük kapasite ile çalışmaktadırlar.

1.5. Bulgaristan – Makedonya Sınırı¹⁴

Makedonya sınırı Yugoslavya Federal Cumhuriyetinin parçalanması sonucunda ortaya çıkan Bulgaristan’ın en yeni ve en kısa sınırır (165 km). Güneyde Belasitsa dağ sırasındaki Tumba zirvesinden başlayan bu sınır,

¹⁴ Slaveykov, P. ve Zlatunova, D. Geografiya na Balgariya, İzdatelstvo Paradigma, Sofya, 2005, s. 23-24; Hristova, N, Milkova, K. Kostadinova, İ. Geografiya i İkonomika za Deseti Klas, İzdatelstvo Trud – Prozorets – Prosfeta, 2001, Sofya, s. 10-12; Penin, R. Traykov, T. Sultanova, M. Geografiya na Balgariya Prirodna i Sotsialno-İkonomičeska, İzdatelstvo “Bulvest 2000”, Sofya, 2006, s. 11-14; Penin, R. Traykov, T. Sultanova, M. Boyadjiev, V. Geografiya za Deseti Klas, İzdatelstvo “Bulvest 2000”, Sofya, 2005, s. 12-13

kuzeye doğru ilerlerken önce Strumeşnitsa vadisini aşmakta, daha sonra Ograjden, Malaşevska, Vlahina ve Osigovo dağlarını aştıktan sonra Velbijd çukurluğunda alçalmakta ve Kiten doruğu yakınlarında Sırbistan sınırında son bulmaktadır. Çok eğimli ve engebeli arazilerden geçen sınır çizgisi Makedonya olarak adlandırılan tarihi bölgeyi ikiye bölmüş ve doğu Makedonya'nın Bulgaristan'da Batı Makedonya'nın ise bugünkü Makedonya Cumhuriyeti sınırları içinde kalmasına neden olmuştur. Özetle, farklı tarihsel ve siyasal olaylar sonucunda ilk çağlardaki Makedonya toprakları, bugün Bulgaristan, Yunanistan ve Makedonya cumhuriyetleri tarafından bölünmüştür. Bu bölünmüşlük zaman zaman hem Bulgaristan ile Makedonya, hem de Yunanistan ile Makedonya arasında bazı siyasi sorunlara ve uluslararası anlaşmazlıklara yol açmaktadır.

Bulgaristan–Makedonya sınırında Güşevo-Kriva Palanka, Stanke Lisičkovo-Delçevo ve Zlatarevo-Strumitsa sınır kapıları faaliyet göstermektedir. Petriç-Strumitsa, Blagoevgrad-Delçevo ve Küstendil-Kumanovo arasında uzanan karayolları Bulgaristan-Makedonya sınırını aşır bu iki ülke arasındaki turizm ve ticaret ilişkilerini pekiştiren en önemli ulaşım eksenleridirler. Güşevo ile Kumanovo arasında yapılması planlanan demiryolunun faaliyete geçmesi ile hem Sofya ile Üsküp arasındaki mesafe 100 km ile kısalmış olacak, hem de iki komşu ülke arasındaki iktisadi ve kültürel ilişkiler olumlu etkilenmiş olacak.

1.6. Karadeniz Sınırı

Bulgaristan, doğudan yarıkapalı bir deniz özelliği taşıyan Karadeniz ile çevrili olup bu denize kıyısı olan altı ülkeden biridir. Kuzey-güney istikametinde 378 km boyunca uzanan Karadeniz kıyı şeridi en kuzeyde Romanya sınırındaki Kartal burnundan başlar ve Türkiye sınırındaki Rezve deresinin Karadeniz'e döküldüğü yerde biter. Karadeniz kıyısı Bulgaristan'ın doğusunda yer alıp, deniz çizgisinden itibaren 40 ile 60 km arasında değişen bir deniz kıyı kuşağını iklimsel olarak etkilemektedir. Ayrıca deniz kıyısından itibaren 12 mil genişliğindeki deniz alanı da Bulgaristan karasularını oluşturmakta ve bu ülkenin egemenliği altında bulunmaktadır.

Kuzeyden güneye doğru Kavarna, Balçık, Varna, Byala, Obzor, Nesebar, Pomorie, Burgaz, Sozopol, Primorsko, Miçurin ve Ahtopol bu kıyı kuşağında yer alan en büyük kent yerleşmeleridirler. Karadeniz kıyısı girintilerle-çıkıntılarla dolu olup, bunlar arasında Varna ve Burgaz körfezleri, Emine, Maslen ve Kaliakra burunları ile Nesebar ve Pomorie yarımadaları dikkat çekmektedirler. Batova, Provadiyska, Kamçıya, Sredetska, Fakiyska, Ropotamo, Veleka ve Rezovska, Karadenize sularını boşaltan başlıca akarsulardır. Bulgaristan'ın Karadeniz kıyı kuşağında yer alan başlıca göller ise şunlardır: Durankulak, Şabla, Varna, Pomorie, Burgaz,

Mandra. Burgaz ile Primorsko arasında yer alan Zmiyski, Sveti İvan ve Sveti Anastasiya Bulgaristan'ın Karadeniz'deki en büyük adalarıdır.¹⁵

Bulgaristan açısından Karadeniz'in çok büyük jeoekonomik ve jeopolitik işlevi vardır. Deniz turizmi, termal turizmi, balıkçılık, tuz üretimi, liman faaliyetleri, deniz ulaşımı, rekreasyon faaliyetleri ve madencilik Karadeniz kıyı kuşağının başlıca ekonomik faaliyetleri arasında yer alır. Ülkenin en büyük ve en işlek iki limanı olan Varna ve Burgaz limanlarının bu kıyı kuşağında yer alması ve bu kentlerde faaliyet gösteren serbest ticaret bölgeleri Karadeniz'in iktisadi önemini daha da arttırmaktadır. 1978 yılından beri faaliyet gösteren Varna – İliçovsk feribot hattı Doğu Avrupa'nın en önemli feribot güzergahlarından biri olup Ukrayna ile Bulgaristan arasında bir deniz köprüsü görevi üstlenmektedir. Bugün ülke ithalatının yaklaşık %40'ı ve ülke ihracatının da yaklaşık %30'unun Karadeniz limanları ile gerçekleştiği unutulmamalıdır.¹⁶ Ayrıca Karadeniz kıyısı Bulgaristan'ın en çok ziyaret edilen ve en çok döviz kazandıran turizm bölgesidir. Ülkenin en büyük deniz turizm merkezleri olan Slançev Bryag, Zlatni Pyasatsi, Albena, Düni, Rusalka, Sv. Konstantin i Elena, Elenite gibi tatil köylerinin yanı sıra Varna, Balçık, Nesebar, Pomorie, Byala, Sozopol, Kavarna, Burgaz, Primorsko, Kiten, Ahtopol ve Tsarevo gibi yerleşmelerde de çok sayıda hotel ve turistik tesis yer almaktadır.¹⁷

¹⁵ Bulgaristan'ın Karadeniz kıyı kuşağı ile ilgili aşağıdaki kaynaklara başvurulabilir:

- Donçev, D. Fiziçeska i İkonomiçeska Geografiya na Balgariya, İzdatelstvo "Slovo", Veliko Tarnovo, 1993, s. 19 – 20
- Penin, R. Traykov, T. Sultanova, M. Geografiya na Balgariya Prirodna i Sotsialno-İkonomiçeska, İzdatelstvo "Bulvest 2000", Sofya, 2006, s. 12 – 13
- Slaveykov, P. ve Zlatunova, D. Geografiya na Balgariya, İzdatelstvo Paradigma, Sofya, 2005, s. 169 – 174
- Hristova, N, Milkova, K. Kostadinova, İ. Geografiya i İkonomika za Deseti Klas, İzdatelstvo Trud – Prozorets – Profeta, Sofya, 2001, s. 88 – 91
- Penin, R. Traykov, T. Sultanova, M. Boyadjiev, V. Geografiya za Deseti Klas, İzdatelstvo "Bulvest 2000", Sofya, 2005 s. 79 – 83

¹⁶ Penin, R. Traykov, T. Sultanova, M. Geografiya na Balgariya Prirodna i Sotsialno-İkonomiçeska, İzdatelstvo "Bulvest 2000", Sofya, 2006, s. 12 – 13

¹⁷ Bulgaristan turizmi ile ilgili aşağıdaki kaynaklara başvurulabilir:

- Velikov, V. Stoyanova, M. Vladeva, R. (2007) Geografiya na Turizma, İzdatelstvo "MATKOM", Sofya
- Aleksieva, Y. ve Stamatov, S. Spetsializirani Vidove Turizm, İzdatelstvo "KOTA", Stara Zagora, 2003
- Slaveykov, P. ve Zlatunova, D. Geografiya na Balgariya, İzdatelstvo Paradigma, Sofya, 2005
- Penin, R. Traykov, T. Sultanova, M. Geografiya na Balgariya Prirodna i Sotsialno-İkonomiçeska, İzdatelstvo "Bulvest 2000", Sofya, 2006

2. Bulgaristan'ın Coğrafi Konumu ve Yansımaları

Slaveykov ve Zlatunova'ya göre herhangi bir ülkenin coğrafi konumu irdelenirken matematik (astronomik) konum, jeofiziki konum (doğal coğrafya konumu), jeoekonomik (iktisadi) konum ve jeopolitik konum olarak dört başlıkta ele alınabilir.¹⁸ Bulgaristan'ın coğrafi konumu bu dört alt başlık içinde aşağıdaki satırlarda irdelenmiştir.

2.1. Bulgaristan'ın Matematik Konumu

Dünya üzerindeki herhangi bir yerin enlem ve boylam derecelerine göre coğrafi koordinatlarının belirlenmesine “matematik konum” denir.¹⁹ Bulgaristan'ın en kuzey, en güney, en doğu ve en batı noktalarının coğrafi koordinatları bu ülkenin matematik konumunu belirlemektedir. Tablo 2’de de görüldüğü gibi kabaca 41° ile 44° kuzey enlemleri ve 22° ile 28° doğu boylamları arasında yer alan Bulgaristan'ın en kuzey noktasını, Sırbistan-Bulgaristan sınırında yer alan Timok ırmağının Tuna nehrine dökülürken oluşturduğu ağız kısmı oluşturmaktadır (44°13’). Ülkenin en güney noktası ise Yunanistan sınırında ve Haskovo (Hasköy) oblasti içinde yer alan Rodop dağ sistemindeki Veyka zirvesidir (41°14’). Ülkenin kuzeydoğusunda, Karadeniz kıyısında ve Varna oblasti sınırları içinde yer alan Şabla burnu Bulgaristan'ın en doğu noktasını (28°37’), Sofya oblasti sınırları içinde Osogovo dağ sistemi (Osogovska planina) üzerinde yer alan Kitka zirvesinin kuzeybatısı (22°22’) ise ülkenin en batı noktasını oluşturmaktadır.²⁰

Tablo 2: Bulgaristan'ın Matematik Konumunu Belirleyen Coğrafi Koordinatlar²¹

Ülkenin Uç Noktaları	Bulunduğu Yer	Kuzey Enlemi	Doğu Boylamı
En Kuzey	Montana Oblastı - Timok Deresinin Ağız Kısmı	44°13'	22°40'
En Güney	Haskovo (Hasköy) Oblastı - Veyka Zirvesi	41°14'	25°17'
En Batı	Sofya Oblastı – Kitka Zirvesinin kuzeybatısı	42°19'	22°22'
En Doğu	Varna Oblastı – Şabla Burnu	43°32'	28°37'

¹⁸ Slaveykov, P. ve Zlatunova, D. Geografiya na Balgariya, İzdatelstvo Paradigma, Sofya, 2005, s. 17

¹⁹ Atasoy, E. Coğrafya Bilimi ve Coğrafya Öğretimine Giriş, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, 2004, s. 107

²⁰ Rusev, M. Geographical Location and National Security of Bulgaria, Problems of Geography, Bulgarian Academy Of Sciences, Book 3-4, Sofya, 1997, s. 93; Hristova, N, Milkova, K. Kostadinova, İ. Geografiya i İkonomika za Deseti Klas, İzdatelstvo Trud – Prozorets – Prosfeta, Sofya, 2001, s. 8; Slaveykov, P. ve Zlatunova, D. , Geografiya na Balgariya, İzdatelstvo Paradigma, Sofya, 2005, s. 17-18

²¹ Slaveykov, P. ve Zlatunova, D., Geografiya na Balgariya, İzdatelstvo Paradigma, Sofya, 2005, s. 18

Bulgaristan'ın matematik konumunu belirleyen Tablo 2'deki coğrafi koordinatlar dikkatle incelendiğinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmakta:

- Bulgaristan başlangıç enlem olan Ekvator'un kuzeyinde ve başlangıç boylam olan Greenwich meridyenin doğusunda yer almakta, böylece tamamı ile kuzey ve tamamı ile doğu yarımkürede yer alır.
- Ülkenin en doğu ve en batı uç noktaları arasındaki kuç uçuşu uzaklık yaklaşık 520 km, en kuzey ve en güney uç noktaları arasındaki uzaklık ise 330 km'dir.
- Bulgaristan bir orta kuşak ülkesi olsa da, Ekvator çizgisine Kuzey Kutup Noktasından daha yakındır. Bir başka anlatımla ülke sıcak-tropikal kuşağa daha yakın, soğuk-kutup kuşağına ise daha uzak mesafededir.
- Matematik konum itibarıyla Bulgaristan ılıman karasal iklim kuşağın güneyinde yer alıp, güney bölgeleri subtropikal iklimin etkisinde kalmaktadır. Ülkedeki yer şekilleri ve iklim çeşitliliği her şeyden önce toprak, bitki örtüsü, akarsu rejimi ve tarım ürünleri çeşitliliğini arttırmıştır.
- Bulgaristan, Yunanistan ve Romanya ile birlikte ikinci saat dilimi kuşağında yer almaktadır. Ülkenin en doğu ve en batı noktaları arasında 6 boylam farkı yani 24 dakikalık yerel saat farkı vardır.
- Bulgaristan 41° - 44° kuzey enlemleri arasında yer aldığından dolayı:
 - A. En kuzey ve en güney paraleller arasındaki enlem farkı sadece 3'tür.
 - B. Bir yılda dört mevsim belirgin olarak görülür.
 - C. Dönenceler dışında yer aldığından dolayı, Güneş ışınlarını hiç bir zaman dik açı ile almaz ve hiç bir zaman düz zemindeki cisimlerin gölge boyu sıfır olmaz.
 - D. Sürekli rüzgarlardan Alize ve Kutup rüzgarları görülmez, sadece Batı rüzgarları etkili olmaktadır.
 - E. Ülke içinde güneyden kuzeye doğru gidildikçe yer çekimi artmakta, cisimlerin gölge boyu uzamakta, çizgisel hız ve yıllık ortalama sıcaklık değerleri azalmaktadır.

2.2. Bulgaristan'ın Jeofiziki (Doğal Coğrafya) Konumu

Bulgaristan'ın jeofiziki veya diğer bir deyişle doğal coğrafya konumu onu çevreleyen denizlere, nehirlere, boğazlara, dağlara, ovalara, platolara ve diğer önemli jeomorfolojik ve hidrografik unsurlara bağlı olan

konumunu yansıttığı gibi bunun iklim, bitki örtüsü, akarsu rejimleri, toprak tipleri gibi fiziki coğrafya unsurlarına olan dolaylı yansımaları da içermektedir. Atlas Okyanusu, Karadeniz ve Ege-Akdeniz havzası bu ülkenin iklimini ve özellikle nemliliğini ve yağış miktarlarını etkileyen en önemli hidrografik unsurlardır. Bulgaristan'ın Ege ve Akdeniz'e kıyısı olmasa da Mesta ve Struma vadilerinde, özellikle Sandanski-Petriç yöresi ile Güney Rodop bölgesinde Akdeniz ikliminin etkisi hissedilmektedir. Doğudaki Karadeniz'in nemli-ılıman etkisi kıyı çizgisinde ancak 35-40 km'ye kadar karaların içlerine kadar sokulabilmektedir.²² Bir başka anlatımla denizsellik ülkenin çok dar ve sınırlı bir kıyı kuşağında belirgin olarak hissedilmekte, fakat iç kesimlere pek sokulamamaktadır. Bu nedenle Bulgaristan denizsel etkilerin zayıf, karasallığın ise güçlü olduğu bir ülke olarak tanımlanabilir. Bulgaristan İstanbul ve Çanakkale boğazlarına en yakın ülkelerin başında gelse de sadece Karadeniz'e kıyısı olduğundan dolayı bu yarıkapalı denizden dünya okyanuslarına açılan tek çıkış yolu Türkiye boğazları üzerinden geçtiği unutulmamalıdır.

Ilıman ve subtropikal iklimlerin bir birleri ile çakıştığı geçiş bir iklimatik kuşağında yer alan Bulgaristan, aynı anda hem Afrika ve Asya kıtalarına, hem de Anadolu yarımadası ile Akdeniz havzasına en yakın Avrupa ülkelerinden biri olduğundan dolayı, bu çok boyutlu coğrafi konum toprak, bitki örtüsü, yağış ve akarsu rejimi gibi fizikocoğrafya unsurlarının çeşitlenmesine ve kısa mesafelerde derin bölgesel jeokolojik farklılaşmaların oluşmasına neden olmuştur. Ayrıca Balkan, Rila, Pirin, Vitoşa, Sredna Gora ve Rodop dağ kütleleri ile Dobruca, Trakya ve Tuna ovalarının mevcudiyeti küçük yüzölçümlü bu ülkede düz ve az eğimli sahalara ile yüksek ve engebeli arazilerin yan yana gelmesini sağlayarak jeomorfolojik görünümünü zenginleştirmiştir. Böylece ülke yer şekillerinin büyük bir çeşitlilik göstermesi ile kısa mesafede iklim, toprak ve bitki örtüsü gibi fiziki unsurlarının da çeşitlendiği görülmüştür.

²² Penin, R. Traykov, T. Sultanova, M. Geografiya na Balgariya Prirodna i Sotsialno-İkonomiçeska, İzdatelstvo "Bulvest 2000", Sofya, 2006, s. 122-125

Tablo 3: Bulgaristan Topraklarının Yükselti Kuşaklarına Göre Dağılışı²³

Yükselti Kuşağı	Deniz Seviyesinden Yüksekliği	Kapladığı Alan (km ²)	Ülke İçindeki Oranı (%)
Alçak Ovalar ve Düzlükler Kuşağı	0 – 200	34 900	31,5
Platolar ve Tepelik Sahalar Kuşağı	200 – 600	45 500	41,0
Alçak Dağlık Kuşak	600 – 1000	16 900	15,2
Orta Yüksek Dağlık Kuşak	1000 – 1600	10 900	9,8
Çok Yüksek Dağlık Kuşak	1600 – 2925 ²⁴	2 800	2,5

Türkiye'nin ortalama yüksekliği 1132 metre²⁵ iken Bulgaristan'ın ortalama yüksekliği sadece 470 metredir. Yani Türkiye Bulgaristan'dan neredeyse üç kat daha yüksektir. Bulgaristan topraklarının %72,5'i 0 ile 600 metre arasında; toprakların %15,2'si 600 ile 1000 metre arasında ve sadece %12,3'ü 1000 metreden daha yüksek arazilerden oluşmaktadır (Tablo 3). Türkiye'nin 1000 metre üzerindeki arazilerin toplam ülke yüzölçümündeki oranı %56 civarındayken, bu oranın Bulgaristan'da sadece %12,3 olması bu ülkenin daha çok alçak ova, vadi ve platolarla kaplı olduğunu, yüksek dağların ise çok küçük alan kapladıklarının göstergesidir. Tuna ovaları, Balkan dağları, Trakya ovaları ve Rila–Rodop masifi Bulgaristan'ın dört büyük jeomorfolojik bölgesini oluşturmaktadır.²⁶ Alp-Himalaya orojenik kuşağındaki yerçekillerinin genelde doğu-batı istikametinde uzanması, Bulgaristan'daki ovaların, vadilerin ve dağların da genelde doğu-batı istikametinde uzanıp, kuzey-güney istikametinde önemli jeomorfolojik ve iklimsel değişikliklerin ortaya çıkmasına neden olmuşlardır. Daha da önemlisi doğu-batı istikametinde uzanan Balkan dağları²⁷ ülkeyi ikiye bölerek, kuzey Bulgaristan ile güney Bulgaristan arasında ekolojik ve fiziki coğrafya özellikleri bakımından derin farklılaşmalara yol açmışlardır.

Bulgaristan'da 540'a yakın akarsu ve yaklaşık 400 doğal göl yer almaktadır. Ülkedeki akarsular üç havzada toplanmaktadırlar: Karadeniz, Ege Denizi ve Tuna havzaları. Aslında Tuna nehri de sularını Karadeniz'e boşalttığından dolayı ülkenin hidrografya özellikleri irdelenirken sadece Ege

²³ Hristova, N, Milkova, K. Kostadinova, İ. Geografiya i İkonomika za Deseti Klas, İzdatelstvo Trud – Prozorets – Profeta, Sofya, 2001, s. 17

²⁴ Rila dağ kütlesi üzerinde yer alan Musala zirvesi Balkan yarımadasının ve Bulgaristan'ın en yüksek noktası olduğundan dolayı bu ülkedeki "Çok Yüksek Dağlık Kuşak" ancak 2925 metreye kadar çıkabilmektedir.

²⁵ Şahin, C. Doğanay, H. Özcan, N. A. Türkiye Coğrafyası, Gündüz Eğitim Yayıncılık, Ankara, 2004 s. 30

²⁶ Penin, R. Traykov, T. Sultanova, M. Geografiya na Balgariya Prirodna i Sotsialno-İkonomiçeska, İzdatelstvo "Bulvest 2000", Sofya, 2006, s. 19-20

²⁷ Balkan dağlarına Bulgarlar "Stara Planina" derler.

ve Karadeniz havzalarından da söz edilebilir. Ülke topraklarının %57'si Karadeniz ve %43'ü de Ege denizi havzası sınırları içinde yer almaktadır.²⁸ Arda, Tunca, Meriç, Mesta ve Struma ırmakları Ege denizi havzasında yer alan başlıca akarsulara örnek oluştururken, Kamçiya (Kamçık), Lom, Yantra, Osam, İskar, Ogosta, Vit, Ropotamo, Batova, Provadiyska, Veleka ve Rezovska (Rezve) ırmakları Karadeniz havzasında yer alan başlıca akarsulara örnek verilebilir. Tuna dışında ulaşımına müsait başka bir akarsuyun bulunmadığı ülkede, Karadeniz kıyısında ve Tuna kıyısında yer alan liman kentleri büyük bir jeoekonomik avantaj sağlamaktadır. Bir başka anlatımla Tuna nehri ve Karadeniz ülkenin ulaşım, turizm ve ticaret gibi jeoekonomik unsurlarını etkilediği gibi, nemlilik, yağış, sıcaklık, bitki örtüsü ve toprak özellikleri gibi jeofiziki unsurlarını da etkilemiştir. Yunanistan ve Türkiye üzerinden Ege denizine sularını boşaltan Arda, Tunca, Meriç, Mesta ve Struma gibi ırmaklar, hem sulama ve hidroelektrik potansiyeli açısından, hem de kaynaklarının Bulgaristan sınırları içinde olup “uluslararası sınır aşan sular” olmaları bakımından ülke jeopolitiği açısından büyük avantaj sağlamaktadırlar.²⁹

Bulgaristan hem su havzaları ve akarsu kaynakları bakımından, hem de hidrolojik bölgelerin jeopolitik merkez ağırlığı bakımından çok elverişli bir doğal coğrafya konumuna sahiptir. Ülkedeki akarsuların neredeyse tümü kaynağını yurt içinden almaktadır. Sadece Timok, Erma, Dragoviştitsa, Lebnitsa, Strumeşnitsa, Luda Reka, Veleka ve Rezovska (Rezve deresi) Bulgaristan'dan kaynağını almayan akarsulara örnektirler. Romanya sınırındaki Tuna nehri, Sırbistan sınırındaki Timok ırmağı, Türkiye sınırındaki Rezve deresi Bulgaristan devlet sınırının bir parçasını oluşturan başlıca akarsulardır.³⁰

2.3. Bulgaristan'ın Jeoekonomik (İktisadi) Konumu

Bir ülkenin komşu bölgeler ve komşu ülkeler ile ilişkilerinde oluşturduğu turizm, ulaşım ve ticaret konumu o ülkenin jeoekonomik konumunu oluşturmaktadır. Balkan, Ortadoğu, Tuna, Karadeniz ve AB ülkeleri ile gelişen ticari, turizm ve ulaşım ilişkileri Bulgaristan'ın jeoekonomik konumunu doğrudan yansıtmaktadır.

²⁸ Slaveykov, P. ve Zlatunova, D., Geografiya na Balgariya, İzdatelstvo Paradigma, Sofya, 2005, s. 68

²⁹ Uluslararası sınır aşan sular ile ilgili bakınız: Özey, R. Dünya ve Türkiye Ölçeğinde Siyasi Coğrafya, Aktif Yayınevi, İstanbul, 1999, s. 227-233

³⁰ Penin, R. Traykov, T. Sultanova, M. Geografiya na Balgariya Prirodna i Sotsialno-İkonomičeska, İzdatelstvo “Bulvest 2000”, Sofya, 2006, s. 6-14; Slaveykov, P. ve Zlatunova, D., Geografiya na Balgariya, İzdatelstvo Paradigma, Sofya, 2005, s. 17-24

Avrupa kıtasının güneydoğusunda ve Balkan yarımadasının kuzeydoğusunda yer alan Bulgaristan AB'nin en yoksul devleti ve Avrupa kıtasının refah seviyesi en düşük ülkelerinden biridir. Bunun başlıca nedenleri şöyle özetlenebilir:³¹

- Bulgaristan'ın hem nüfus hem de yüzölçümü olarak küçük bir ülke olması hem küresel ölçekte güçlü bir ekonomi oluşturamamasına neden olmuş, hem de uluslararası ilişkilerde bu ülkenin yeterince söz sahibi olamayıp tarih boyunca büyük ülkelerin arkasına sığınmasına neden olmuştur. Bir başka anlatımla beşeri ve coğrafi güçten yoksun olan bu ülkenin jeoekonomik ve jeopolitik güçten de yoksun olması beklenen bir sonuçtur.
- Ülkenin yüzyıllar boyunca Avrupa kıtasının en geri kalmış bölgesinde yer alması, ulaşım, ticari ve iktisadi izolasyona neden olmuştur. Ayrıca çatışmaların ve savaşların eksik olmadığı Balkanlar coğrafyasının merkezinde yer alan bu ülkede, komşu ülkeler arasında sürmekte olan “Balkan sendromunun” XXI yüzyıla kadar sadece sorunlar, sınır değişiklikleri, göçler ve sosyo-politik trajediler yaratması, Bulgaristan'ın kalkınmasını ve ekonomik büyümesini olumsuz etkilemiştir. Bulgaristan'ın orta gelişmiş ülkelerle çevrili olması ve komşuları ile bazı politik ve ekonomik anlaşmazlıkların olması da jeoekonomik potansiyelini ve iktisadi gelişimini olumsuz etkilemiştir.
- Ülke 1945-1990 döneminde Varşova Paktı ve COMECON üyesi olup SSCB'nin politik ve ekonomik uydusu görünümündeydi. Yaklaşık yarım asırlık sosyalist dönem, katı devletçi politikalar, özel teşebbüslerin ve serbest girişimciliğin frenlenmesi, kapitalist ülkelerle turizm ve ticaret yasakları, Bulgaristan'ı dünya ekonomi ve ticaret merkezlerinden uzaklaşmasına ve iktisadi olarak yeterince gelişmemesine yol açmıştır.
- 1990 yılından sonra Bulgaristan Rusya eksenli dış politikasını terk edip, AB ve ABD yanlısı politikalar izlemeye başlamış ve bunun neticesinde hem NATO hem de AB üyesi olmayı başarmıştır. Fakat Batı Avrupa ile siyasi ve ekonomik entegrasyonun ülkeye çok ağır bir sosyal ve demografik bedeli olmuştur. Postsosyalist dönemde 1,5 milyondan fazla Bulgaristan vatandaşı ülkesini terk edip İspanya, Yunanistan, Türkiye,

³¹ Rusev, M. Geographical Location and National Security of Bulgaria, Problems of Geography, Bulgarian Academy Of Sciences, Book 3-4, Sofiya, 1997, s. 93-96

Almanya, İtalya, ABD, Hollanda, Büyük Britanya, Kanada gibi daha gelişmiş ülkelere göç etmiştir. Daha iyi yaşam ve çalışma koşulları, daha yüksek gelir ve refah seviyesi arayışları sonucunda, zaten negatif olan nüfus artışı daha da azalmış ve Bulgaristan dünyanın en düşük nüfus artışına sahip üç ülkesinden biri olmuştur. Bir başka anlatımla ülkedeki demografik kriz ekonomik gelişmeyi ve iktisadi kalkınmayı da olumsuz etkileyerek, çok ağır bir ekonomik faturayı miras olarak bırakmıştır.

- Bulgaristan'ın Tuna ve Karadeniz limanları ile dünya denizlerine açılma şansı olsa da, Karadeniz'in yarıkapalı bir deniz olması ve İstanbul deniz trafiğinin gün geçtikçe yoğunlaşması Yunanistan ile yapılacak anlaşmalar sonucunda Ege denizi açılımını ve başka ticaret yolları arayışlarını gündeme getirmektedir. Tuna nehri üzerinde Romanya ile Bulgaristan arasında iki yeni köprünün inşa edilmesinin gündemden düşmemesi, İstanbul-Sofya arasındaki otopanın tamamlanmaya çalışması, ayrıca Yunanistan ve Sırbistan sınırlarında açılması planlanan yeni sınır kapıları önümüzdeki dönemde Bulgaristan'ın komşu ülkelerle olan siyasi ve ekonomik ilişkilerini daha da yoğunlaştıracağına işaret etmektedir.

Avrupa, Asya ve Afrika kıtalarının birbirlerine yaklaştığı “geçiş özellikli” bir coğrafi mekân üzerinde yer alan Bulgaristan, Kuzey ve Güney Avrupa, Balkan ve Ortadoğu, Karadeniz ve Akdeniz ülkeleri arasında transit bir ulaşım konumuna sahiptir. Avrupa kıtasında yer alan 10 Transavrupa ulaşım koridorundan 5'i Bulgaristan topraklarından geçmektedir. Bu ulaşım koridorları (güzergâhları) şunlardır: koridor No 4, No7, No 8, No 9 ve No 10.³² Bu ulaşım koridorlarını kısaca irdelemekte yarar vardır.

³² Bulgaristan'ın jeoekonomik konumunda büyük öneme sahip olan bu ulaşım koridorları ile ilgili aşağıdaki kaynaklara başvurulabilir:

- Pamukçiev, M. “Evropeyski Transporten Koridor No 7 – Geopolitiçesko Znaçenie i Regionalni İzmereniya”, Spisanie Geopolitika, Godina 2, Broy 1, Sofiya, 2005
- Stanev, J. “Transportnite Koridori – Realni ili Virtualni?”, Spisanie Geopolitika, Godina 2, Broy 3, Sofya, 2005
- Bançev, B. “Dunav Kato Instrument za Geopolitiçeski Natisk”, Spisanie Geopolitika, Godina 5, Broy 4, Sofya, 2009
- Boyadçiev, V. “Dinamiçnata Geopolitika na Savremenna Balgariya”, Spisanie Geopolitika, Godina 2, Broy 3, Sofya, 2005
- Çukov, B. “Problemi na Balgarskata Geopolitika v Konteksa na Balkanite”, Spisanie Geopolitika, Godina 2, Broy 4, Sofya, 2005

Ulaşım koridoru No 4, Drezden–Prag–Bratislava–Budapeşte–Krayova–Sofya–Blagoevgrad üzerinden Yunanistan’daki Selânik limanına ulaşmaktadır. Böylece Almanya, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Macaristan, Romanya, Bulgaristan ve Yunanistan’ı birbirine bağlayarak Orta ve Güney Avrupa ülkeleri açısından önemli bir jeoekonomik görev üstlenmektedir.

Ulaşım koridoru No 7, Tuna vadisinde yer alan ülkeleri kapsamakta ve Regensbrük–Viyana–Budapeşte–Belgrad–Lom–Rusçuk–Silistre–Kalas–İsmail kentlerini birbirine bağlamaktadır. Ren–Mayn–Tuna nehirlerini birleştiren ulaşım kanallarının hizmete girmesiyle bir yandan Tuna’nın ulaşım önemi daha da artmış, diğer yandan da Bulgaristan’ın Orta ve Batı Avrupa ülkeleri ile nehir ticaretinin önü açılmıştır.

Ulaşım koridoru No 8, batı-doğu eksenli olup Arnavutluğun Dıraç (Duras) limanından başlayarak Tiran–Üsküp–Sofiya–Filibe (Plovdiv)–Eski Zağra (Stara Zagora)–Burgaz kentlerini birbirlerine bağlamaktadır. Böylece bu koridor hem Balkan yarımadasının batı ve doğu kesimlerini, hem Arnavutluk, Makedonya ve Bulgaristan’ı, hem de Adriya denizi limanları ile Karadeniz limanlarını karayolu ile birbirlerine bağlamaktadır.

Ulaşım koridoru No 9, kuzey-güney eksenli olup Finlandiya’nın başkenti Helsinki’den başlayan bu güzergâh Sankt Petersburg–Kiev–Bükreş–Rusçuk (Ruse) –Eski Zağra (Stara Zagora)–Hasköy (Haskovo)–Dedeağaç (Aleksandrupolis) kentlerini birbirlerine bağlamaktadır. İskandinav ve Doğu Avrupa’daki Slav ülkelerini Balkan ve Akdeniz havzası ülkeleri ile birleştiren bu koridor ile Bulgaristan, Ege denizine ve çok arzu ettiği güney limanlarına ticari olarak ulaşabilme olanağına kavuşmaktadır.

Ulaşım koridoru No 10, Münih–Salzburg–Lyublyana–Zagreb–Niş–Sofya–Filibe (Plovdiv)–İstanbul kentlerini birbirlerine bağlamaktadır. Almanya ve Avusturya gibi Batı Avrupa ülkeleri ile Hırvatistan, Sırbistan, Bulgaristan ve Türkiye gibi Balkan ülkelerini bir birine bağlayan bu koridorun merkez ülkesi kuşkusuz Bulgaristan’dır. Bu koridorun Türkiye ile AB ülkeleri arasındaki ulaşım ve ticari ilişkiler bakımından önemli bir işlevi olduğu gibi Orta ve Batı Avrupa’ya yönelen Türkiye ihracatı açısından da çok büyük önemi vardır.

-
- Devedjiev, M. “Transportnata İnfrastruktura i Geopolitiçeskite Şansove na Balgariya”, Spisanie Geopolitika, Godina 3, Broy 3, Sofya, 2006
 - Evtimiv, C. “Natsionalnata Transportna Strategiya v Konteksa na Evropeyskata Geopolitika”, Spisanie Geopolitika, Godina 2, Broy 2, Sofya, 2005
 - Kazakov, E. “Geopolitiçeskoto Polojenie na Balgariya i Transbalkanskite İnfrastrukturi”, Spisanie Geopolitika, Godina 2, Broy 1, Sofya, 2005
 - Mirçev, Y. “Transportnata Politika i İntegrirano na Balgariya v Transevropeyskata Transportna Mreža”, Spisanie Geopolitika, Godina 3, Broy 1, Sofya, 2006

Tablo 4: Bulgaristan'ın Sınırdış Ülkeleri ve Başlıca Özellikleri³³

Sınırdış Ülke	Başkenti	Sınır Uzunluğu (km)	Toplam Yüzölçümü (km ²)	Toplam Nüfus (Milyon Kişi)
Türkiye	Ankara	259	780 600	73,6
Romanya	Bükreş	609	237 500	21,3
Sırbistan ³⁴	Belgrad	341	102 400	10,6
Makedonya	Üsküp	165	25 710	2,1
Yunanistan	Atina	493	131 960	11,1

Bulgaristan avantajlarla dolu bir ticari konuma sahiptir. Petrol ihracatçısı Ortadoğu ve Hazar ülkelerine yakınlığı, Rusya ve Ukrayna ile Batı ve Orta Avrupa pazarlarına yakın olması, Tuna ve Karadeniz limanlarına sahip olması, bir çok uluslararası ulaşım koridorunun bu ülkede kesişmesi bu avantajların başında gelir. Son dönemde komşu ülkeler ile hem siyasi hem de ticari ilişkileri giderek yoğunlaşmaktadır. Sosyalist dönemde 17-18 olan sınır kapısı sayısı bu gün 25'i aşmaktadır. En fazla sınır kapısı Romanya ile olup (8 adet) , Türkiye ile 3 sınır kapısı işlevsel durumdadır. Burgaz, Varna, Vidin, Rusçuk, Dragoman, Svilengrad ve Filibe'de serbest ticaret bölgeleri faaliyet göstermektedir. Tuna üzerindeki Lom, Vidin, Tutrakan, Sviştov ve Rusçuk nehir limanları, ayrıca Karadeniz kıyısındaki Varna ve Burgaz deniz limanları olarak ülkenin başlıca uluslararası ticaret kapılarını oluşturmaktadırlar.

2.4. Bulgaristan'ın Jeopolitik Konumu ve Yansımaları

Özey'e göre "Jeopolitik konum; bir bölgenin veya bir ülkenin yer siyasetine göre, yani siyasi coğrafya haritasına göre, yerinin belirlenmesidir."³⁵ Suat'a göre ise jeopolitik konum coğrafi konumdan çok daha geniş kapsamlı ve çok daha değişkendir. Coğrafi konum güç değerlendirmesi ile desteklenirse jeopolitik konum anlam ve güç kazanır.³⁶ Bir ülkenin coğrafi konumu ve sınır özellikleri, alan ve nüfus büyüklüğü, yer üstü ve yer altı kaynakları, ekonomik ve askeri gücü, ekolojik, sosyo-kültürel ve demografik özellikleri bir yandan o ülkenin küresel ölçekte güçlü ya da zayıf olmasını belirleyen öncelikli etkenlerdir, diğer yandan da jeopolitiğin

³³ Lukanov, A. Bojinov, N. Dimitrov, S. Stranite v Sveta 2005-2006, Spravočnik, İzdatelstvo Gloriya Palas, Sofya, 2005, s. 11 – 116

³⁴ Sırbistan'ın yüzölçümü ve nüfusu hesaplanırken Karadağ ve Kosovo'yu kapsayarak hesaplanmıştır.

³⁵ Özey, R. Türkiye Coğrafyası ve Jeopolitiği, Aktif Yayınevi, İstanbul, 2002, s. 5

³⁶ İlhan, S. Jeopolitik Duyarlılık. Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1989, s. 82

vazgeçilmez unsurlarındandır. Bölgesel ve global ölçekte bir ülkenin güçlü olup olmamasını belirleyen temel jeopolitik faktörleri John Erickson şöyle sıralamıştır:³⁷

- Coğrafi faktörler
- Ekonomik faktörler
- Siyasi faktörler
- Askeri faktörler
- Ekolojik faktörler
- Kültürel ve demografik faktörler.

Yukarıdaki altı faktör açısından Bulgaristan'ın değerlendirilmesi yapıldığında coğrafi ve ekolojik faktörler bakımından ülkenin şanslı, fakat ekonomik, siyasi, askeri ve demografik faktörler bakımından ise çokta şanslı olmadığı ortaya çıkmaktadır. İktisadi, askeri ve beşeri güç unsurlarından yoksun olan Bulgaristan'ın ne kısa vadede ne de uzun vadede bölgesel yada küresel güç oluşturamayacağı yalın bir gerçektir.

Bulgaristan hem jeopolitik ve jeoekonomik, hem de jeokültürel konum itibariyle “köprü görevi” ve “geçiş özelliği” gösteren bir ülke görünümündedir. Ayrıca Bulgaristan, farklı kültürlerin, farklı dinlerin, farklı örgütlenmelerin, farklı politik, kültürel ve ekonomik yapıya sahip devletlerin temas ettiği bir “medeniyetler etkileşimi sahnesinde” yer almaktadır. Bulgaristan'ın jeopolitik konumuna damgasını vuran bu “köprü görevi” ve “geçiş özelliği” şöyle özetlenebilir:

Jeopolitik, jeokültürel ve jeoekonomik konum itibariyle Bulgaristan:

- Asya ile Avrupa kıtaları arasında,
- Karadeniz ve Akdeniz ülkeleri arasında,
- Tuna ve Balkan ülkeleri arasında,
- Batı Avrupa ve Ortadoğu ülkeleri arasında,
- NATO ve BDT arasında,
- Ortodoks Dünyası ile İslâm Dünyası arasında,
- Hıristiyan ve Müslüman uygarlıkları arasında,
- AB ülkeleri ile Hazar ve Arap ülkeleri arasında,
- Çok gelişmiş ve az gelişmiş ülkeler arasında,
- Doğu medeniyeti ile Batı medeniyeti arasında köprü ve geçiş konumuna sahiptir.

³⁷ Erickson, J. Rusya Yaban Atılamaz: Jeopolitik Gerçekler ve Fanteziler. Jeopolitik, Strateji ve Coğrafya, Colin S. Gray – Geoffrey Sloan, Avrasya Stratejik Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2003, s. 333

Tablo 5: Bulgaristan'ın Başlıca Jeopolitik Avantajları ve Dezavantajları

Bulgaristan'ın Başlıca Jeopolitik Avantajları	Bulgaristan'ın Başlıca Jeopolitik Dezavantajları
Balkan yarımadasında merkezi konumunda yer alması, ayrıca İstanbul ve Çanakkale boğazlarına en yakın AB ülkelerinden biri olması	Son yüz yılda topraklarının büyük bir bölümünü kaybederek, bir bölüm etnik Bulgarların anavatan toprakları dışında kalması
Hem Karadeniz, hem Balkan, hem Tuna devleti olması	Diğer Avrupa ülkeleri ile kıyasla az gelişmiş bir ekonomiye sahip olması
AB ve NATO üyesi olan tek Balkan-Slav ülkesi olması	Halkın refah düzeyi ve yaşam kalitesinin AB ülkelerin çok gerisinde olması
İklim, yerçekilleri, turizm-tarım potansiyeli ve doğal kaynaklar bakımından şanslı Avrupa ülkelerinden biri olması	Özellikle modern endüstri yatırımları ve çağdaş ulaşım sistemleri konusunda Avrupa ülkelerine göre çok büyük eksikliklerin olması
Yugoslavya gibi etnik savaşları yaşamamış olması ve postsosyalist dönemde etnik barışın kısa sürede sağlanmış olması	Etnik Bulgarların giderek azalması, oysa Çingene ve Türk azınlığın hızla çoğalması uzun vadede ulusal etnik gerilimlerin ortaya çıkma olasılığı
Turizm, tarım, ticaret ve madencilik alanında iyi bir alt yapıya sahip olması	Ulusal demografik krizin engellenememesi sonucunda ülke toplam nüfusunun daha da azalması derin olumsuz sonuçlara yol açması
Spor, kültür, bilim ve eğitim alanında başarılı bir geçmişe sahip olması	Bulgaristan aydınlarının ve siyasetçilerin komşu ülkelere yönelik toprak taleplerini sürdürmeleri ve Ataka gibi milliyetçi partilerin Müslüman azınlıkları tehdit etmeleri
Eğitim-kültür düzeyi yüksek bir nüfus kitlesine sahip olması	Kalabalık etnik ve dinsel azınlıklara sahip olup, heterojen bir etnocoğrafi görünüme sahip olması

Bulunduğu jeopolitik konum Bulgaristan'a bazı avantajlar sağladığı gibi bazı dezavantajları da beraberinde getirmiştir. Bu avantaj ve dezavantajlar Tablo 5'te özetlenmeye çalışılmıştır.

Bulgaristan'ın jeopolitiğini idrak edip sağlıklı sonuçlara ulaşmak için bu ülkenin tarihsel geçmişini bilmekte yarar vardır. Bulgaristan tarihi, önemli çıkışlarla ve inişlerle, büyük zaferlerle ve unutulmayan bozgunlarla doludur. 681 yılında kurulmuş olan Balkanlar'daki ilk Bulgar devletinin temelini Traklar, Slavlar ve Türk kökenli Protobulgarlar birlikte atmışlardır. Bu nedenle bugünkü Bulgar ulusunda hem Türk hem de Slav izleri görülmektedir. I Boris döneminde (852-888) Bulgar devleti Ortodoks Hıristiyanlığı resmi devlet dini olarak kabul etmiş. Büyük Simeon döneminde (893-927) Bulgaristan krallığı tarihindeki en geniş sınırlarına ulaşarak hem Karadeniz ve Ege, hem de Adriyatik denizi kıyısına yayılmış ve böylece kral Simeon, Balkan yarımadasının büyük bir bölümünü ele geçirmiş. Birinci Bulgar Krallığı, Bulgar ordularının 1014 yılında Makedonya'da yapılan savaşta Bizans'a yenilmeleri sonucunda fiilen yıkılmış. Böylece bu savaştan dört yıl sonra 1018'de Birinci Bulgar Krallığı Bizans imparatorluğuna katılmak suretiyle ortadan kalkmış ve yaklaşık iki

asır sürecek Bizans hakimiyeti altına girmiş. 1018 ile 1185 yılları arasında süren Bizans hakimiyeti sonrasında İkinci Bulgar Krallığı kurulmuş ama o da ancak iki asır kadar ayakta kalabilmiş (1185-1393), çünkü 1393 yılında başkent Tırnovo Osmanlılar tarafından fethedilmiş. 1396 yılında Vidin kalesinin de düşmesi ile Bulgaristan'ın tamamı yaklaşık beş asır süren (1396-1878) Osmanlı egemenliği altına girmiştir.³⁸

XIX yüzyılın ikinci yarısında Rusya ve Avrupa ülkelerinin kışkırtması ile Bulgaristan'da yer yer küçük isyânlar çıkmaya başlamış. Boğazları ele geçirip sıcak denizlere kavuşmak isteyen Rusya, Osmanlı Devletine karşı Bulgarların sürdürdükleri isyanları, ayaklanmaları ve bağımsızlık hareketi girişimlerini maddi ve manevi destekleyerek, sonuçta 1877-1878 döneminde Rusya–Osmanlı Savaşının cereyan etmesini belirlemiştir. Plevne ve Şipka savaşlarından sonra yenik düşen Osmanlı Devleti 3 Mart 1878 tarihinde Ayastefanos antlaşmasını imzalamak zorunda kalmıştır. 1908 yılında ise Osmanlı Devleti ile son bağlarını koparan Bulgaristan tam bağımsızlığına kavuşmuştur. Birinci Balkan Savaşında topraklarını genişleten Bulgaristan, 1913 yılında patlak veren İkinci Balkan Savaşında büyük toprak kaybına uğramıştır. Balkan savaşlarından hoşnut olmayarak ve büyük bir toprak kaybı ile çıkan Bulgaristan, komşu devletler üzerindeki toprak isteklerinden vazgeçmeyerek Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarında bu toprakları geri kazanma umudu ile Almanya'yı destekleyerek bu savaflara katılmış ama her iki savaşta hem Almanya, hem de Bulgaristan yenik ayrıldıklarından dolayı bir türlü arzulanan “Büyük Bulgaristan” hayali gerçekleşmemiş.³⁹

Birinci ve İkinci Dünya Savaşları sonucunda yenik ülkeler arasında yer alan Bulgaristan binlerce km²’lik toprağını ve binlerce vatandaşını kaybederek kendi tarihinin en büyük talihsizliğini yaşamıştır. İkinci Dünya Savaşından sonra SSCB'nin dayatması ile iktidara gelen halkçı-sosyalist rejimin ise ülkeyi dünyadan izole ederek, kendi içine kapanmasına neden olmuş ve Sovyet tarzı bir yapay sosyalizmle, ülke totaliter bir rejimle yönetilmiştir. Son parti ve hükümet başkanı olan Todor Jivkov'un tam 33 yıl boyunca Bulgaristan'ı yönetmesi (1956'dan 1989'a kadar), krallık rejimlerinde bile nadir görülen uzun dönemli yönetim biçimlerinden biri

³⁸ Grampton, R. J. Bulgaristan Tarihi, Jeopolitika Yayınları, İstanbul, 2007. s. 1-23

³⁹ Atasoy, E. Kıtalar ve Ülkeler Coğrafyası, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, 2003. s. 309-310

olup, sadece Avrupa’da değil tüm dünya’da totaliter komünizmin en çarpıcı örneklerinden biridir.⁴⁰

Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarında Almanya’nın yanında olan Bulgaristan, 1945-1990 yılları arasındaki sosyalist dönemde SSCB’nin güvenilirliğini ve dostluğunu kazanarak varlığını sürdürürken, SSCB’nin parçalanması ve Varşova Paktının dağılması sonucunda AB ve ABD’nin ekonomik ve savunma şemsiyesi altına girmeyi başarmıştır. Böylece bu küçük Balkan ülkesinin kültürel ve siyasi varlığını daima büyük ülkelerin politik himayesi altına girerek ve onların hem ekonomik, hem de savunma desteğini alarak sürdürdüğü anlaşılmaktadır. Bazen Almanya, bazen Rusya, bugünlerde ise ABD ve AB bu ülkenin politik ve ekonomik garantörü ve destekçisi olmuşlardır.

Nisan 2004’ten beri NATO üyesi olan Bulgaristan, Ocak 2007’den beri de AB üyesidir. NATO üyeliği bu küçük ülkenin savunma sorunlarını ve istenmeyen askeri tehditleri güvence altına alırken, AB üyesi de bu ülkeyi Avrupa ailesinin eşit bir üyesi ve AB’nin oluşturduğu siyasal, ekonomik ve kültürel alanın ayrılmaz bir parçası yapmaktadır. Postsosyalist dönemde Bulgaristan’da derin ekonomik, sosyal ve politik çalkantılar ve değişimler

⁴⁰ Bulgar tarihi ve bilim uzmanlarının sosyalist dönemi eleştiren çok sayıda çalışması vardır. Bunlardan başlıcaları şunlardır:

- Fotev, G. Dalgata Nošt na Komunizma v Balgariya, İzdatelstvo “İztok-Zapad”, Sofya, 2008
- Tsvetkov, P. Svetat na Megamitovete, İzdatelstvo na Nov Balgarski Universitet, Sofya, 2008
- Fotev, G. Drugiyat Etnos, Akademichno İzdatelstvo “Marin Drinov”, Sofya, 1994
- Büchschütz, U. Maltsinstvennata Politika v Balgariya, IMIR, Sofya, 2000
- Kalinova, E. ve Baeva, İ. Balgarskite Prehodi 1939-2005, İzdatelstvo Paradigma, Sofya, 2006
- Angelov, V. Strogo Poveritelno! Asimilatorskata Kampaniya Sreštu Turskoto Natsionalno Maltsinstvo v Balgariya (1984-1989) Dokumenti, Peçatnitsa Simolini, Sofya, 2008
- Znepolski, İ. Balgarskiyat Komunizam Sotsialnokulturni Çerti i Vlastova Traektoriya, Institut za İzsledvane na Blizkoto Minalo, Institut Otvoreno Obştestvo, Ciela, Sofya, 2008
- Arend, H. Totalitarizmat, İzdatelstvo Panorama, Sofya, 1993
- Ogoyski, P. Zapiski za Balgarskite Stradaniya 1944-1989, İzdatelska Kaşta Fenomen, Sofya, 1995
- Musakov, A. Şesto. Spomeni na Posledniya Naçalnik na VI Upravlenie v Darjavna Sigurnost, İzdatelska Kaşta “Sibiya” i “Reporter”, Sofya, 1991
- Koleva, D. Varhu Hrastite ne Padat Malnii. Komunizmat – Jiteyska Sadba, Institut za İzsledvane na Blizkoto Minalo, Sofya, 2007
- Hristov, H. Taynite Faliti na Komunizma, İzdatelstvo Siela, Sofya, 2007

yaşansa da Yugoslavya'da olduğu gibi bir etnik çatışma ve iç savaşın çıkmaması, yüzyıllar boyu birlikte yaşayan Hıristiyan ve Müslümanların ortak hoşgörüsü ve hükümetlerin geliştirdikleri yapıcı etnik politikalar sayesinde atlatılmıştır. Karşılıklı saygı, karşılıklı hoşgörü ve sevgi üzerinde gelişen “Bulgar Etnik Modeli” bugün de başarı ile sürdürülmektedir. Bugünkü Bulgaristan meclisinde bir çok Türk bakan ve milletvekilinin olması, azınlıkların kendi dillerinde basın-yayın faaliyetlerinde bulunabilmesi, dinsel kurum ve örgütlerin hızla çoğalarak dini ibadetlerin serbestleşmesi bunu kanıtlayan örneklerin başında gelir.

Sonuç: Sorunlar Penceresinden Bulgaristan

Naydenov'a göre postsosyalist dönemde Bulgaristan'ın ulusal güvenliğini tehdit eden unsurların başında “dış tehditler” değil, ulusal “iç tehditler” gelmektedir. Naydenov'a göre değerlerin ve ahlâk normlarının alt-üst olması, toplumsal bunalım ve halkın yoksullaşması ile demografik krizin derinleşmesi bu “iç tehditlerin” başında gelmektedir. Yazara göre örgütlü suç şebekelerin yaygınlaşması, uluslararası terörizm, islâm fundamentalizmi, Yugoslavya sendromunun sona ermemiş olması, kitle imha silahlarının yaygınlaşması, bölge ülkelerde sürmekte olan etnik veya dinsel çatışma riskleri, kanunsuz insan kaçakçılığı ve mülteci sorunları Bulgaristan'ın ulusal güvenliğini sarsan başlıca “dış tehditler” olarak sıralanmıştır.⁴¹ Bulgaristan jeopolitiğine “sorunlar penceresinden” bakılarak aşağıdaki satırlarda bu sorunların başlıcaları tartışılmış ve böylece çalışmanın genel değerlendirilmesi yapılmıştır.

Değerlerin ve ahlâk normlarının alt-üst olması, postsosyalist dönemde Bulgaristan'da yaygınlaşan ve kök salan önemli bir toplumsal hastalıktır. Sosyalist dönemde ahlâksızlık olunan nitelenen bir olay veya davranış, kapitalist düzende gayet normal ve anlaşılır karşılanması XXI yüzyıl toplumlarında etik, norm, kural, tutum ve davranışların tekrar sorgulanmasına ve tanımlanmasına yol açmıştır. Öğrenciler ve gençler ülkede yaygınlaşan kanun dışı ilişkileri, mafya bağlantılarını, haksız kazançları ve rüşvet mekanizmasının sıradanlaşmasını; aile, akraba ve arkadaş bağlantıları ile hızlı kariyer yükselişini; kısa yoldan köşe dönmeceleleri; kanunsuz zenginleşmeler ile daha üst elit tabakaya ulaşmaları toplumsal yaşamın olağan ve sıradan bir parçası olarak görmekte ve kabullenmektedirler. Hatta bunların devlet organları tarafından bilinmekte ve desteklenmekte olduğuna inanmaktadırlar. Naydenov, Bulgaristan'ın AB'ne

⁴¹ Naydenov, M. (2009) Aktualni Predizvikelstva Pred Sigurnostta na Balgariya” *Spisanie Geopolitika*, 6, 1, s. 13-28

üye olması ile Avrupa'nın ekonomik ve politik yapısı ile bütünleşirken, aynı Avrupa'nın değerlerini, normlarını, ahlâkını, tutum ve davranışlarını algılayamadığını, benimseyemediğini, kısaca yeterince uygarlaşamadığını ve batılılaşamadığını söylemektedir.⁴²

Devlet organlarının ve güvenlik kurumlarının toplumsal adalet, düzen ve disiplini sağlamadaki başarısızlıkları, cinayet, soygun ve ağır kriminal vakaları gerçekleştiren kişilerin yakalanamaması veya yakalansalar dahi, gerekli cezayı almamaları, bireysel adalet ve bireysel hak aramaları tetiklemiştir. Kayıp, yaralanan, soyulan ve gasp edilen kişiler sayısındaki artış bir yandan güvenlik güçlerine olan güvensizliği arttırmakta, diğer yandan da devlet ile vatandaş arasındaki ince güven bağlarının daha da incelenerek kopma noktasına gelmesine neden olmaktadır. Tüm bunlar devlet ile birey arasındaki karşılıklı güveni erozyona uğratıp, postmodern Bulgaristan'da yaygınlaşan toplumsal bunalım hastalığının kanserleştiğinin göstergesidir. Bir başka anlatımla ulusal güvenliği tehdit eden unsurların başında dış tehditler değil, iç tehditler gelir. Ahlâk normlarının alt-üst olması, toplumsal bunalım, geniş halk tabakaları yoksullaşırken, küçük azınlığın kanunsuz zenginleşmesi postsosyalist dönemde Bulgaristan'ı kemiren en yaygın toplumsal hastalıklardır.

1989 yılında sosyalist tek partili rejiminin yıkılması ve çok partili demokratik rejimin gelmesi ile birlikte Bulgaristan'da insan hakları, azınlık hakları, sanat ve basın-yayın özgürlüğü, ekonomik girişimcilik ve daha bir çok alanda olumlu demokratik gelişmelerin yaşandığı "geçiş dönemine" girilmiştir. Bu sancılı geçiş döneminde ailelerin gelirleri çok azalmış, işsizlik ve yoksullaşma yaygınlaşmış, en yoksul alt tabaka ile en zengin üst tabaka arasındaki gelir uçurumu derinleşmiş, devlet organlarını ve siyasetçilere olan güven azalmış, eğitim ve sağlık sisteminde ciddi sorunlar baş göstermiştir. Postsosyalist dönemde siyasal özgürlükler ve bireysel hakların genişlemesi, geniş halk kitlelerine mutluluk ve refah düzeyi artışı olarak yansımamış, bunun sonucunda tüm ülkede derin bir toplumsal kriz oluşmuştur. 1989-2000 döneminde eğitim ve sağlık kalitesinin düşmesi, işsizlik oranlarının artması, yoğun dış göçler, siyasal ve ekonomik bunalımın derinleşmesi gibi olumsuz sosyo-ekonomik gelişmeler tüm ülkede kendini hissettirmiştir. Romanlar (Çingeneler), Pomaklar ve Türkler gibi azınlıklar bu sosyo-ekonomik krizden en olumsuz etkilenmişlerdir. Özetle 1989-2000 döneminde Bulgaristan'da egemen olan sosyo-ekonomik kriz ulusal demografik krizin hem hazırlayıcısı, hem de tetikleyicisi olmuştur. Bir yandan doğum

⁴² Naydenov, M. (2009) Aktualni Predizvikelstva Pred Sigurnostta na Balgariya, *Spisanie Geopolitika*, 6, 1, s. 13-28

oranlarının azalmasına bağlı olarak ülke nüfusu azalmaya başlamış, diğer yandan eğitimli-genç nüfus kitlelerinin ülkelerini terk edip g etmeleri ve ülke genelinde nikhsız aileler ile boşanmaların artması ile sosyo-demografik kriz daha da derinleşmiş.

Postsosyalist dönemde Bulgaristan’da derinleşen sosyo-demografik krizin başlıca belirtileri şunlardır:⁴³

- Doğum oranlarındaki tehlikeli düşüş,
- Ölüm oranlarının tırmanışa geçmesi,
- Bebek ve ocuk ölüm oranlarındaki artış,
- Yaşlı nüfus oranları yükselirken, genç nüfus oranlarının azalması, yani demografik yaşlanma sorunu,
- Bir yandan evlilik oranlarının azalması, diğer yandan ise boşanmaların artması,
- Nikhsız aile birlikteliklerin artması ve sıradanlaşması,
- Aile kurumunun yıpratılması ve demodeleştirilmesi,
- Kürtaj ve evlilik dışı doğumlardaki yüksek artış,
- Hiç evlenmemiş erkek ve kadın sayısındaki artış,
- Okula gitmeyen ocuk sayısındaki artış,
- Suç işleyen ocuk sayısındaki artış.

Ahlksal cinnet, demografik kriz, norm ve değerlerin alt-st olması, birey ile devlet organları arasındaki güven bunalımı, toplumun en küçük çekirdeği olan ailenin demode olup evliliklerin azalması ve halkın yoksullaşması 1989 sonrasındaki postsosyalist dönemde Bulgar toplumunu bunaltan başlıca sorunlardır. 2007 yılında Bulgaristan AB’ye “de jure” ye olsa da “de facto” Avrupalı olamamıştır. Özellikle geniş halk kitleleri, işçiler ve memurlar, çiftçiler ve esnaf AB yeliğinin nimetlerinden yeterince faydalanamamışlardır. Kendi halkının ekonomik, sağlık, eğitim ve sosyo-kültürel sorunlarını ozememiş Bulgar hkmetleri, AB’ye ye olunması ile birlikte hangi olumlu gelişmeler ile Bulgar ulusunu daha mutlu, daha huzurlu ve daha zengin kıldıklarını anlatmada ve kanıtlamada güçlük çekmişlerdir. AB’ye üyelik sosyalist rejiminden yeni kurtulan Bulgaristan’da bazı çarpıcı yansımalar bulunmuştur. Ekonomik canlanma ve vizesiz seyahat, yeni zenginleşen kesimin daha da zenginleşmesi, yurt dışında okuma ve çalışma imknları gibi olumlu gelişmelerin yanı sıra, kaçak göçmenlerin ve mültecilerin daha da artması, rekabet gücü yüksek eğitimli elit gençlerin

⁴³ Atasoy, E. (2007) Postsosyalist Dönemde Bulgaristan’da Yaşanan Demografik Kriz ve Yansımaları, *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8, 12, s. 1-24

Batı Avrupa'ya göç edip “mini beyin göçü” dalgasının oluşması, büyük şirketlerin ve fabrikaların Batılı iş adamları tarafından satın alınması, Bulgar kadınlarının hizmetçi olarak zengin Batı Avrupa ailelerinde yarıköle olarak çalışması gibi bazı olumsuzlukları da beraberinde getirmiştir. Hastahane ve okullarda kötüleşen sağlık ve temizlik koşulları, ilkokullarda ve liselerde artan şiddet dalgası ve disiplinsizlik olayları, kimsesiz çocuklar ile kimsesiz yaşlılar sayısındaki hızlı artış, öğrenciler ile öğretmenler, gençler ile yaşlılar arasında artan kuşak çatışmaları sosyalizm yıllarının dahi özlemle anılmasına neden olmuştur.

Tüm bu olumsuz etkenler maalesef diğer AB ülkeleri ile yarışamayan, rekabet gücü düşük, fakir ve geri kalmış bir Bulgaristan portresinin oluşmasına neden olmuştur. Yanıt bekleyen bir çok soru arasında en öncelikli olanı şudur: Önümüzdeki dönemde, doğal kaynaklar, coğrafi özellikler ve jeopolitik konum avantajlarından faydalanan gelişen ve kalkınan bir modern Bulgaristan'la mı yoksa AB'nin en yoksul ve en sorunlu ülkesi ile mi komşuluğumuz sürecektir? Geçiş dönemindeki sosyal, ekonomik ve politik krizlerden kendini kurtarabilmiş huzurlu, mutlu, istikrarlı ve güvenli bir Bulgaristan hem AB, NATO ve Balkan ülkeleri için hem de güneydoğu komşusu Türkiye için büyük önem taşımaktadır.

Kaynaklar

- Aleksieva, Y. ve Stamatov, S. (2003) *Spetsializirani Vidove Turizm*, İzdatelstvo “KOTA”, Stara Zagora
- Angelov, V. (2008) *Strogo Poveritelno! Asimilatorskata Kampaniya Sreštu Turskoto Natsionalno Maltsinstvo v Balgariya (1984-1989) Dokumenti*, Peçatnitsa Simolini, Sofya
- Arend, H. (1993) *Totalitarizmat*, İzdatelstvo Panorama, Sofya
- Atalay, İ. (2001) *Resimli ve Haritalı Dünya Coğrafyası*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul.
- Atalay, İ. (2007) *Kıtalar ve Ülkeler Coğrafyası*, META Basım, İzmir.
- Atasoy, E. (2003) *Kıtalar ve Ülkeler Coğrafyası*, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa.
- Atasoy, E. (2004), *Coğrafya Bilimi ve Coğrafya Öğretimine Giriş*, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa
- Atasoy, E. (2007) “*Postsosyalist Dönemde Bulgaristan'da Yaşanan Demografik Kriz ve Yansımaları*”, Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl 8, Sayı 12, Bursa
- Atasoy, E. (20087) “*Dinler Coğrafyası Işığında Bulgaristan'daki Dinsel Topluluklar*”, Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları

- Avreyski, N. (2006) *“Balkanskata Politika na Republika Balgariya”*, Spisanie Mejdunarodni Otnosheniya, Godina XXXV, Knijka 1, Sofya
- Baçvarov, M. (2005) *“Geopolitiçeskoto Polojenie na Balgariya”*, Spisanie Geopolitika, Godina 2, Broy 3, Sofya
- Bançev, B. (2009) *“Dunav Kato Instrument za Geopolitiçeski Natisk”*, Spisanie Geopolitika, Godina 5, Broy 4, Sofya
- Batakliev, İ. (2006) *“Obedinenieto na Balgarskiya Narod i Politikogeografskoto mu Polojenie”*, Spisanie Geopolitika, Godina 3, Broy 6, Sofya
- Boyadjiev, M. (2006) *“Prepyatstviya po Finalnata Prava Kim Evropa”*, Spisanie Geopolitika, Godina 3, Broy 2, Sofya
- Boyadjiev, V. (2005) *“Dinamiçnata Geopolitika na Savremenna Balgariya”*, Spisanie Geopolitika, Godina 2, Broy 3, Sofya
- Büchenschütz, U. (2000) *Maltsinstvennata Politika v Balgariya*, IMIR, Sofya
- Bulatov A. S. (2005), *Strani i Regioni Mira: Ekonomiko-Politiçeskiy Spravoçnik*, İzdatelstvo Prospekt, Moskva
- Çeçen, A. (2006) *Türkiye ve Avrasya*, Fark Yayınları, Ankara
- Çınar, İ. K. (2005) *Etniçeskite Maltsinstva v Balgariya*, İzdatelska Kašta Lik, Sofya
- Çınar, İ. K. (2005), *Etniçeskite Maltsinstva v Balgariya*, İzdatelska Kashta Lik, Sofya
- Coşkun, B. D. (2001) *Bulgaristan’la Yeni Dönem Soğuk Savaş Sonrası Ankara-Sofya İlişkileri*, ASAM Yayınları, Ankara
- Coşkun, B. D. (2001) *Bulgaristan’la Yeni Dönem, Soğuk Savaş Sonrası Ankara-Sofya İlişkileri*, ASAM Yayınları, Ankara
- Çukov, B. (2005) *“Problemi na Balgarskata Geopolitika v Konteksa na Balkanite”*, Spisanie Geopolitika, Godina 2, Broy 4, Sofya
- Dayıoğlu, A. (2005) *Toplama Kampından Meclis’e. Bulgaristan’da Türk ve Müslüman Azınlığı*, İletişim Yayınları, İstanbul
- Dayıoğlu, A. (2005) *Toplama Kampından Meclise Bulgaristan’da Türk ve Müslüman Azınlığı*, İletişim Yayınları, İstanbul
- Dayıoğlu, A. (2005), *Toplama Kampından Meclis’e. Bulgaristan’da Türk ve Müslüman Azınlığı*, İletişim Yayınları, İstanbul

- Devedciev, M. (1998), *Obshta Geodemografiya*, İzdatelstvo Abagar, Veliko Tarnovo.
- Devedciev, M. (2006), “*Preodolyavaneto na Demografskiya Sriv–Vapros na Natsionalno Otselyavane*”, Spisanie Geopolitika, Godina 3, Broy 2, Sofya
- Devedjiev, M. (2005), “*Za Lipsata na Konstruktivna Tselenasoçenost v Balgaskata Geopolitika*”, Spisanie Geopolitika, Godina 2, Broy 1, Sofya
- Devedjiev, M. (2006) “*Transportnata İnfrastruktura i Geopolitiçeskite Şansove na Balgariya*”, Spisanie Geopolitika, Godina 3, Broy 3, Sofya
- Dimitrov, B. (2006) “*Balgariya v Erata na Postmodernata İkonomika*”, Spisanie Geopolitika, Godina 3, Broy 3, Sofya
- Dimitrov, P. (2006) “*Balgarskata Geopolitika v Konteksa na Evropeyskata İntegratsiya*”, Spisanie Geopolitika, Godina 3, Broy 2, Sofya
- Dimov, N. Tsankova, L. Ganev, H. Lazarova, E. (1997) *Geografiya Deseti Klas na SOU*, İzdatelstvo Prosveta, Sofya
- Donçev, D. (1993) *Fiziçeska i İkonomiçeska Geografiya na Balgariya*, İzdatelstvo “Slovo”, Veliko Tarnovo
- Doykov, V. Dermendjiev, A. (2000) *Evropa Stopanska Geografiya*, İzdatelstvo “Parnas”, Sofya
- Erickson, J. (2003) “*Rusya Yaban Atılamaz: Jeopolitik Gerçekler ve Fanteziler*”, Jeopolitik, Strateji ve Coğrafya, Colin S. Gray – Geoffrey Sloan, Avrasya Stratejik Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara
- Evtimiv, C. (2005) “*Natsionalnata Transportna Strategiya v Konteksa na Evropeyskata Geopolitika*”, Spisanie Geopolitika, Godina 2, Broy 2, Sofya
- Fotev, G. (1994) *Drugiyat Etnos*, Akademiçno İzdatelstvo “Marin Drinov”, Sofya
- Fotev, G. (2008) *Dalgata Noşt na Komunizma v Balgariya*, İzdatelstvo “İztok-Zapad”, Sofya
- Gözenç, S. (1998) *Avrupa Ülkeler Coğrafyası*, Çantay Kitabevi, İstanbul
- Grampton, R. J. (2007) *Bulgaristan Tarihi*, Jeopolitika Yayınları, İstanbul
- Gruev, M. (2003) *Mejdu Petolaçkata i Polumesetsa Balgarite Müslümani i Politiçeskiyat Rejim (1944-1959)*, İK “KOTA”, Sofya
- Gümüş, E. (2004) *Eğitim Fakülteleri İçin Ülkeler Coğrafyası*, Nobel Yayın, Ankara

- Güner, İ. ve Ertürk, M., (2005) *Kıtalar ve Ülkeler Coğrafyası*, Nobel Yayın, Ankara
- Hristov, H. (2007) *Taynite Faliti na Komunizma*, İzdatelstvo “Siela”, Sofya
- Hristova, N, Milkova, K. Kostadinova, İ. (2001) *Geografiya i İkonomika za Deseti Klas*, İzdatelstvo Trud – Prozorets – Prosfeta, Sofya
- İlhan, S. (1989) *Jeopolitik Duyarluluk*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, s. 82
- İvanov, A. (2005) “*Balgarskata Geopolitika Kato İskustvo na Balansa*”, Spisanie Geopolitika, Godina 2, Broy 6, Sofya
- İvanov, A. (2005), “*Balgarskata Demografska Agoniya*”, Spisanie Geopolitika, Godina 2, Broy 2, Sofya
- Jekova, V, (2005) “*Bezbraçni i Samotni Hora v Balgariya i Tyahnoto Evropeysko Badeshte*”, Evropeyskoto Badeshte na Balgariya i Razvitiето na Naselenieto, Tsentar za İzsledvane na Naselenieto pri Balgarskata Akademiya na Naukite, Sofya
- Juravlev, D. (2005), *Mir v Tsifrah 2005 Karmanniy Spravoçnik*, İzdatelstvo ZAO “Olimp-Biznes”, Moskova.
- Kalinova, E. ve Baeva, İ. (2006) *Balgarskite Prehodi 1939-2005*, İzdatelstvo Paradigma, Sofya
- Karov, G. (2005) “*Otvad Geopolitikata – Balgarskiyat Super Etnos*”, Spisanie Geopolitika, Godina 2, Broy 2, Sofiya
- Kazakov, E. (2005) “*Geopolitiçeskata Kontseptsiya za Mejdinna Evropa i Vliyanieto i Varhu Balgarskata Politika*”, Spisanie Geopolitika, Godina 2, Broy 2, Sofya
- Kazakov, E. (2005) “*Geopolitiçeskoto Polojenie na Balgariya i Transbalkanskite İnfrastrukturi*”, Spisanie Geopolitika, Godina 2, Broy 1, Sofya
- Kazakov, E. (2005) “*Globalnite İzmereniya na Balgarskata Geopolitiçeska İdentiçnost*”, Spisanie Geopolitika, Godina 2, Broy 4, Sofya
- Kirilova, A. (2005) “*Vizmojno li e Globalното Balgarstvo?*”, Spisanie Geopolitika, Godina 2, Broy 6, Sofya
- Koleva, D. (2007) *Varhu Hrastite ne Padat Malnii. Komunizmat – Jiteyska Sadba*, İstitut za İzsledvane na Blizkoto Minalo, Sofya
- Konstantinov, D. (2005) “*Evroaziatskiya Most – Prez ili Pokray Balgariya*”, Spisanie Geopolitika, Godina 2, Broy 1, Sofya
- Kostova, D. (2005), “*Aspekti na Promeneshtiya se Semeen Model v Balgariya*”, Evropeyskoto Badeshte na Balgariya i Razvitiето na

- Naselenieto, Tsentar za İzsledvane na Naselenieto pri Balgarskata Akademiya na Naukite, Sofya
- Kut, Ş. (2005) *Balkanlarda Kimlik ve Egemenlik*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul
- Kuyucuklu, N. (1987) *Balkan Ülkeleri İktisadı 2: Bulgaristan*, İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 3429, İstanbul
- Lacoste, Y. (2005) *Geopolitiçeski Reçnik na Sveta*, Knigoizdatelska Kašta Trud, Sofya.
- Lavrov, S. B. ve Kaledin, N. V. (2003), *Ekonomiçeskaya, Sotsialnaya i Politiçeskaya Geografıya Mira. Regioni i Strani*, İzdatelstvo Gardariki, Moskova
- Lesser, I. O. ve Fuller, G. E. (2000) *Balkanlardan Batı Çin'e Türkiye'nin Yeni Jeopolitik Konumu*, Alfa Yayınları, İstanbul
- Lukanov, A. Bojinov, N. Dimitrov, S. (2005) *Stranite v Sveta 2005-2006, Spravoçnik*, İzdatelstvo Gloriya Palas, Sofya
- Manolov, G. (2006) "*Balgarskata Politiçeska Sistema i Prehodat*", Spisanie Mejdunarodni Otnosheniya, Godina XXXV, Knijka 1, Sofya
- Marinov, G. (2006) "*Geopolitiçeskite Predizvikelstva Pred Balgariya Sled 2007*", Spisanie Geopolitika, Godina 3, Broy 5, Sofya
- Mirçev, Y. (2005) "*Evropeyskite Predizvikelstva Pred Balgarskite Jeleznitsi*", Spisanie Geopolitika, Godina 2, Broy 1, Sofya
- Mirçev, Y. (2006) "*Transportnata Politika i İntegriraneto na Balgariya v Transevropeyskata Transportna Mreja*", Spisanie Geopolitika, Godina 3, Broy 1, Sofya
- Mladenov, Ç. ve Dimitrov, E. (2005), "*Depopulatsiyata – Osnoven Geografski Problem na Demografskata Kriza v Balgariya*", Evropeyskoto Badeshte na Balgariya i Razvitieto na Naselenieto, Tsentar za İzsledvane na Naselenieto pri Balgarskata Akademiya na Naukite, Sofya
- Murgova, M. (2005), "*Tendentsii v Smartnostta na Majete v Balgariya i Efektivnostta na Zdraveopazvaneto v Perioda na Prehod Kam Pazarna Ekonomika*", Evropeyskoto Badeshte na Balgariya i Razvitieto na Naselenieto, Tsentar za İzsledvane na Naselenieto pri Balgarskata Akademiya na Naukite, Sofya
- Musakov, A. (1991) *Şesto. Spomeni na Posledniya Naçalnik na VI Upravlenie v Darjavna Sigurnost*, İzdatelska Kašta "Sibiya" i "Reporter", Sofya

- Naydenov, M. (2009) *“Aktualni Predizvikelstva Pred Sigurnostta na Balgariya”*, Spisanie Geopolitika, Godina 6, Broy 1, Sofya
- Ogoyski, P. (1995) *Zapiski za Balgarskite Stradaniya 1944-1989*, İzdatelska Kašta “Fenomen”, Sofya
- Özey, R. (1999) *Dünya ve Türkiye Ölçeğinde Siyasi Coğrafya*, Aktif Yayınevi, İstanbul
- Özey, R. (2001) *Dünya ve Ülkeler Coğrafyası*, Aktif Yayınevi, İstanbul
- Özey, R. (2002) *Türkiye Coğrafyası ve Jeopolitiği*, Aktif Yayınevi, İstanbul
- Özgür, N. (1999) *Etnik Sorunların Çözümünde Hak ve Özgürlükler Hareketi*, Der Yayınları, İstanbul
- Pamukçiev, M. (2005) *“Evropeyski Transporten Koridor No 7 – Geopolitiçesko Znaçenie i Regionalni İzmereniya”*, Spisanie Geopolitika, Godina 2, Broy 1, Sofya
- Pavlov, N. (2005) *“Balgarskata Geopolitika v Erata na İnformatsionnite Voyni”*, Spisanie Geopolitika, Godina 2, Broy 1, Sofya
- Penin, R. Traykov, T. Sultanova, M. Boyadjiev, V. (2005) *Geografiya za Deseti Klas*, İzdatelstvo “Bulvest 2000”, Sofya
- Petrova, N. N. (2007) *Geografiya Sovremenniy Mir*, İzdatelstvo “Forum-İNFRA-M”, Moskova.
- Penin, R. Traykov, T. Sultanova, M. (2006) *Geografiya na Balgariya Prirodna i Sotsialno-İkonomiçeska*, İzdatelstvo “Bulvest 2000”, Sofya
- Pozdnyak, G. V. Polunkina, N. N. (2003) *Atlas Mira*, Federalnaya Slujba Geodeziya i Kartografi Rosii, PKO “Kartografiya”, İzdatelskiy Dom “Oniks 21 Vek”, Moskova.
- Rusev, M. (1997) *“Geographical Location and National Security of Bulgaria”*, Problems of Geography, Bulgarian Academy Of Sciences, Book 3-4, Sofya
- Rusev, M. (2005) *“Traditsionni i Savremenni Geopolitiçeski Predizvikelstva Pred Balgarskata Vanshna Politika”*, Spisanie Geopolitika, Godina 2, Broy 3, Sofya
- Şahin, C. Doğanay, H. Özcan, N. A. (2004) *Türkiye Coğrafyası*, Gündüz Eğitim Yayıncılık, Ankara
- Sidorenkova, T. P. (1999) *Atlas Mira Strani Mira v Kartah i Tsifrah*, ZAO “Kompaniya “AST-PRESS”, Moskova.
- Slatinski, N. (2006), *“Natsionalnata Sigurnost i Demografskite Problemi na Balgariya”*, Spisanie Mejdunarodni Otnosheniya, Godina XXXV, Knijka 1, Sofya

- Slaveykov, P. (2006) *Etnogeografiya*, Universitetsko Izdatelstvo "Sv. Kliment Ohridski", Sofya:
- Slaveykov, P. ve Zlatunova, D. (2005), *Geografiya na Bulgariya*, Izdatelstvo Paradigma, Sofya
- Stanev, J. (2005) "Transportnite Koridori – Realni ili Virtualni?", Spisanie Geopolitika, Godina 2, Broy 3, Sofya
- Statističeskiy Spravočnik Vsemirnogo Banka, (2005), *Strany i Regioni. 2005*, Izdatelstvo Ves Mir, Moskova
- Traykov, T. Atasoy, E. (2008) *Teoriya za Demografskiya Prehod i Savremennite Tendentsii v Razvitiето na Rajdaemostta i Estestvennoto Vazproizvodstvo v Bulgariya*, Geografiya i Regionalno Razvitie, Fondantsiya "Lops", Sofya
- Trešnikov, A. F., (1993) *Geografičeskiy Antsiklopedičeskiy Slovar*, Izdatelstvo Sovetskaya Entsiklopediya, Moskova.
- Tsvetkov, P. (2008) *Svetat na Megamitovete*, Izdatelstvo na Nov Balgarski Universitet, Sofya
- Velikov, V. Stoyanova, M. Vladeva, R. (2007) *Geografiya na Turizma*, Izdatelstvo "MATKOM", Sofya
- Venelinov, E. (2009) "Oshte Vednaj za Globalniya Horizont na Balgarskata Vanshna Politika", Spisanie Geopolitika, Godina 6, Broy 1, Sofya
- Zagorov, O. (2006) "Balkanskiyat Geopolitičeski Kaleydoskop", Spisanie Geopolitika, Godina 3, Broy 1, Sofya
- Zlatanova, V. (2005), "Vanshnata Migratsiya v Perioda na Prehod v Bulgariya i Sotsialni Posledstviya", Evropeyskoto Badeshte na Bulgariya i Razvitiето na Naseleniето, Tsentar za İzsledvane na Naseleniето pri Balgarskata Akademiya na Naukite, Sofya
- Znepolski, İ. (2008) *Balgarskiyat Komunizam Sotsialnokulturni Čerti i Vlastova Traektoriya*, Institut za İzsledvane na Blizkoto Minalo, Institut Otvoreno Obštstvo, "Siela", Sofya